ÑAPA

Weekendbijlage
van dagblad Amigoe

zaterdag 31 augustus 2013

GEZONDHEID
Het mediterrane dieet 4

REPORTAGE
'Papiaments taal met toekomst' 5

IN BEDRIJF
60 jaar Curaçaose Wegenbouw Maatschappij 11

Wandelen op de Bovenwinden

Prima kuierplekken te over

Huh? Er even tussenuit voor een wandelvakantie op de Bovenwinden? Toegegeven: Saba en St. Eustatius hebben voor dit doel vast en zeker voldoende fraaie natuur. Maar waar moet je in 's hemelsnaam aan denken bij een wandelvakantie op St. Maarten? Erwin Wolthuis kan er nog steeds opgewonden van raken. Staande op een groene heuvel aan de oostkant van het eiland: "Kijk nou eens om je heen, man! Je waant je hier toch eerder in Schotland of Ierland dan op een eiland vol hotels, restaurants en casino's?"

De Mount Scenery op Saba.

Tekst: Marius Bremmer Foto's: Marius Bremmer en Liz Hofstede

Wolthuis (45) zet zijn rugzak op de grond, haalt een thermosflesje koffie tevoorschijn, en steekt van wal. "Mijn vrouw Liz Hofstede en ik wonen hier nu zes jaar. We zijn naar St. Maarten verhuisd omdat ik een baan kreeg als docent business & management bij het Milton Peters College. Daarvoor was ik marketingdocent aan de Hanzehogeschool Groningen. Toen ik ook wat in deeltijd ging werken voor de University of Saint Martin (USM) werd ik toch weer gegrepen door het hoger onderwijs."

Wolthuis en zijn vrouw Liz zijn ware wandelaars. "In mijn vrije tijd ontwikkelden we een wandelconcept voor de Bovenwinden. We doen dit al heel lang. Vroeger wandelden we zowel in de Alpen als de bergen van Noorwegen, maar ook in Nepal en in Afrika heb ik de nodige wandelingen gemaakt."

Wolthuis en zijn vrouw woonden een aantal jaren in Malawi. Daar richtten ze zich, naast hun banen in het onderwijs, ook op wandelvakanties voor toeristen uit Nederland. Het waren gouden tijden: "Dat was uniek, we namen toeristen dan gedurende drie weken mee op wandelsafari!"

Wolthuis biedt zijn wandelvakanties aan in samenwerking met het Nederlandse SNP Natuurreizen. Ooit gestart door een groep idealistische biologen, nu is het een grote Nederlandse touroperator die zich heeft gespecialiseerd in wandelvakanties en onderdeel is van de ANWB. "Elke fanatieke wandelaar in Nederland kent het!"

Betoverende vergezichten

Vorig jaar heeft Wolthuis zijn eigen reis nog weer eens samen met de directeur van SNP gedaan. "Ik dacht toen weer 'wauw', het is hier echt heel erg mooi!" Vooral de combinatie van de drie eilanden maakt de ervaring uniek, maar vlak de mogelijkheden op St. Maarten niet uit! Ook op St. Maarten wandel je op plaatsen waar je geen enkele bebouwing ziet, prachtige natuur en betoverende vergezichten."

"St. Maarten en St. Eustatius kunnen overigens variëren van heel erg groen tot redelijk droog: het hangt er van af of het een tijd geregend heeft of juist heel droog is geweest. Je kunt hier overigens maar beter niet in het orkaanseizoen komen, dat is van eind juli tot eind oktober. Trekken orkanen elders in de regio over, dan kan dat bij ons toch hevige regenval veroorzaken. De twee weken rond de kerst kan je hier qua weer prima wandelen, dan liggen de prijzen echter veel hoger!"

Van oudsher zijn op deze eilanden, behalve vleermuizen, geen zoogdieren, weet Wolthuis. "Ratten kwamen vroeger mee met schepen uit Europa. Per vergissing is hier de Indische mangoeste ingevoerd, een roofdiertje dat lijkt op een marterachtige, om de ratten te bestrijden. Deze dieren eten echter eieren, jonge vogels en slangen, daarom zijn er op St. Maarten geen slangen meer. Op Saba en St. Eustatius zijn geen mangoesten, wel slangen dus!" Ook blijken er op St. Maarten apen te zijn, zoals de groene meerkat. "Die zijn ooit ontsnapt uit gevangenschap. Op het eiland zijn drie tot vier troepen, elke troep telt vijftien tot dertig apen. Je komt ze regelmatig tegen in de Middle Region, maar ook op Pic Paradis en in Bellevue. Je ziet ze overigens lang niet altijd hoor! Wolthuis herkent de apen, het zijn dezelfde als in Afrika. "Ik zie ook aan de keutels of ze in de buurt zijn."

In de krater van The Quill vindt je deze reusachtige boom.

In het Franse deel van St. Maarten zijn ongerepte strandjes waar zeeschildpadden hun eieren leggen. Daarnaast biedt de Franse kant wandelpaden die leiden naar verrassende uitzichten. "Ook vogels zijn er veel. Als je een goede spotter bent, dan zie je wel zeventig soorten vogels. Toch zijn onze eilanden hier geen vogelaarsparadijzen. Laat ik maar zeggen, het is meer het bekende werk van pelikanen, steltlopers en zilverreigers."

Er is op St. Maarten veel 'bush', maar ook secundair regenwoud. Wolthuis weet hoe het vroeger was: "Deze eilanden zijn nooit helemaal kaal geweest in de tijd van de West-Indische Compagnie (WIC), al werd er toen wel veel gekapt." Er zijn in die tijd ook veel soorten geïntroduceerd. "Je ziet hier veel mangobomen, flamboyants en tamarindes, al zijn die niet inheems. Net als bij de mensen en de dieren is ook de flora op St. Maarten een beetje een melting pot. Bij Pic Paradis zie je echt bomen van twintig tot dertig meter. Bovenop die berg regent het dan ook een stuk vaker!"

Variatie aan cactussen

Wolthuis kan opgewonden raken van de variatie aan cactussen. "Je hebt hier de fraaie kardinaalsmutscactus of pope head. De felroze vruchtjes zijn natuursnoepjes. Soms zijn ze zoet, soms een beetje zoetzuur, heerlijk om die tijdens het wandelen te plukken. Met deze 'snoepjes' in het vooruitzicht krijg ik ook nog steeds mijn zoontje en zijn vriendjes mee de natuur in."

De voor St. Maarten zo beroemde guavaberry komt Wolthuis zelden tegen. "Laat de mythe maar in stand dat de drankfabriek ze allemaal wegplukt." Op St. Maarten gaan de wandelingen veelal langs slave walls, voormalige erfscheidingen van opgestapelde steen die ooit door slaven zijn gebouwd. Die muurtjes gaan over berghellingen gewoon door tot aan de top. Veel van onze wandelingen lopen over paden langs de slavenmuren. Sommige van die paden liggen er al honderden jaren!"

Levert het wandelen over privéterreinen geen problemen op? "Natuurlijk hebben we wel te maken gehad met lastige mensen, maar alle stranden op deze eilanden zijn openbaar en vrijwel alle wandelpaden leiden uiteindelijk naar de kust. Er is altijd recht van overpad om bij de zee te komen."

Wandelvakantie

Hoe ziet een complete reis er nu uit? Erwin Wolthuis: "De eerste vier dagen verblijven onze gasten op de Franse kant. Daar is het veel groener en daar is ook meer accommodatie die in onze formule past. Er zijn in die dagen twee geplande dagen op de Franse kant en één op de Nederlandse kant. 's Ochtends wordt er gewandeld, 's middags is er vrije tijd om te snorkelen, te kajakken of om gewoon te luieren. Het blijft tenslotte vakantie."

Daarna vliegen de gasten met Winair door naar St. Eustatius. "We hebben daar gekozen voor logies in het historische 'Old Gin House' of de door natuur omgeven 'Statia Lodge'. 'Statia' heeft een unieke geschiedenis, waar je tijdens de stadswandeling door Oranjestad veel van te zien krijgt. Daarnaast is de natuur prachtig, vooral de hellingen van de vulkaan The Quill. Markant aan deze vulkaan is de krater. Daarom gaven de Nederlanders vroeger de naam 'de Kuil', wat weer verbasterd werd tot 'The Quill'. Eigenlijk hoort op de hellingen van deze vulkaan tropisch regenwoud te staan, maar vanwege de orkanen die af en toe voorbij komen krijgt dit niet voldoende kans om zich een beetje behoorlijk te ontwikkelen." In de krater, die tenminste honderd meter lager dan de kraterrand ligt, is dat anders. Daar staan woudreuzen, daar heerst een sprookjesachtige sfeer van mist en lianen. In het 'Boven Nationaal Park' - voorbij de Statia Oil Terminals - doet de natuur haast mediterraan aan, alsof je in een land aan de Middellandse Zee bent."

Er gaan geen rechtstreekse vluchten van St. Eustatius naar Saba. Winair vliegt dan via St. Maarten. Op de 'Unspoiled Queen' kunnen wandelaars naar keuze in het luxere 'Queens Gardens' of in de knusse 'Cottage Club' verblijven.

"Saba is één brok natuur op een berg, eigenlijk een vulkaan. Een waar wandelparadijs, waar je over prachtige trails kunt genieten van alles om je heen. Waar je ook loopt is het mooi en de routes zijn heel goed aangegeven. Boven Saba hangt vrijwel altijd een wolk. Daarom is het er veel vochtiger dan op St. Eustatius. Er is heus regenwoud, eigenlijk kan je beter 'nevelwoud' zeggen. Overal om je heen zie je varens, bromelia's en baardmossen. In de krater vind je ook mahoniebomen, helaas zijn de grootste hiervan in 1995 tijdens hurricane Luís omgewaaid."

Voor meer informatie: www.knowhowonthego.com

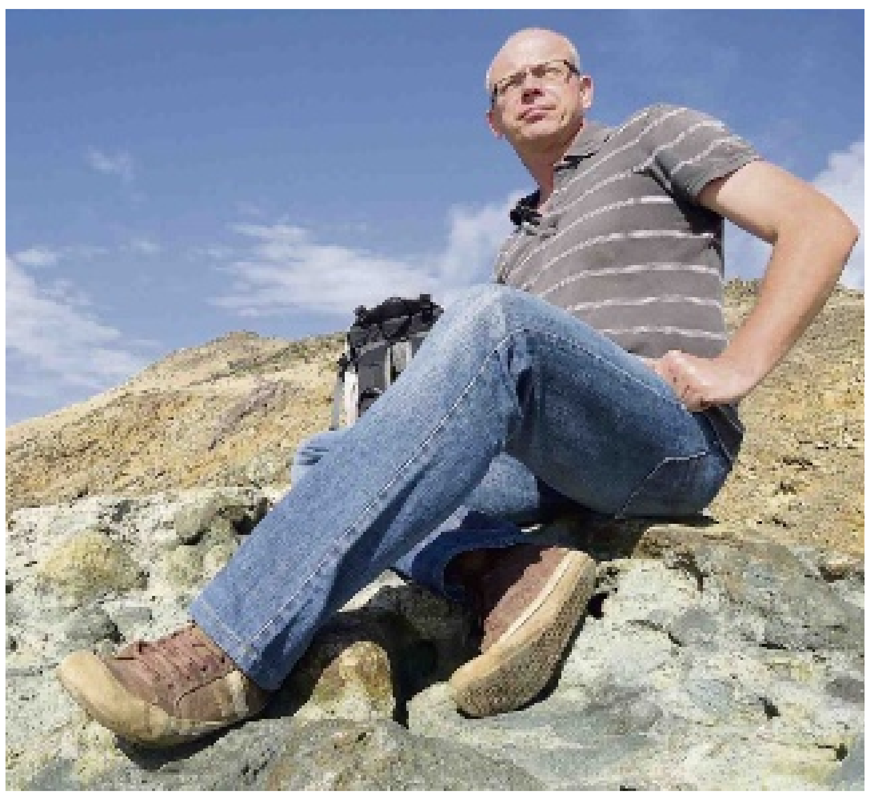

Erwin Wolthuis is zelf dol op wandelen.

ÑAPA 2013
Nr. 33

INHOUD

Wandelen op de Bovenwinden 1
Curaçao North Sea Jazz 2
Tastbare Inspiratie uit Dubbelspel 3
Gezondheid 4
'Papiaments taal met toekomst' 5
Cultuur 6
Literatuur & cultuur 7
Varia
Puzzels 8
Eten & drinken 9
Business
Columns 10
60 Jaar Curaçaose Wegenbouw Maatschappij 11
Business
Rubrieken 12

Colofon

BLADMANAGER
Linda van Eekeres

EINDREDACTEUR
Hans Vaders

ADVERTENTIES
Marloes Tak

VORMGEVING
Wendela Ataliede
Linda van Eekeres
Sarah Kuiper
Oscar Vanegas

Aan deze Ñapa werkten mee:
Marja Berk
Monique Casimiri
Verele Ghering
Hans de Haan
Jordi van den Heiligenberg
Louis Hilgers
Erik van Kampen
Brede Kristensen
Shakti-Aroena Lakhi
Judice Ledeboer
Joyceline Lovert
Roxanne Martha
Peter Onvlee
Jan de Ruijter
May Voges
Mineke de Vries
Geert Weber
Miriam de Windt
Ken Wong

Ñapa is een publicatie van:
Uitgeverij Amigoe NV
Scherpenheuvel z/n
Curaçao
Tips voor de redactie?
Bel 736-9050
Email napa@amigoe.com
Adverteren?
Bel Marloes Tak
736-9050 / 516-7377
advertentienapa@amigoe.com

Uitgelicht

Curaçao North Sea Jazz

Ook de mensen die geen peperduur kaartje voor gisteren of vanavond hadden gekocht, konden meegenieten van het Curaçao North Sea Jazz Festival. Afgelopen zondag begon het festival op het Brionplein waar gospelformatie Israel and New Breed een gratis concert gaf. Ook op maandagavond was er een vrij toegankelijk optreden. Ditmaal salsa-orkest El Gran Combo de Puerto Rico. Jazzgitarist Al Di Meola trad woensdag (niet gratis) op in Brakkeput Mei Mei. Het concert van zanger José James kon helaas niet doorgaan doordat hij tijdens de soundcheck pijn kreeg in zijn oor.

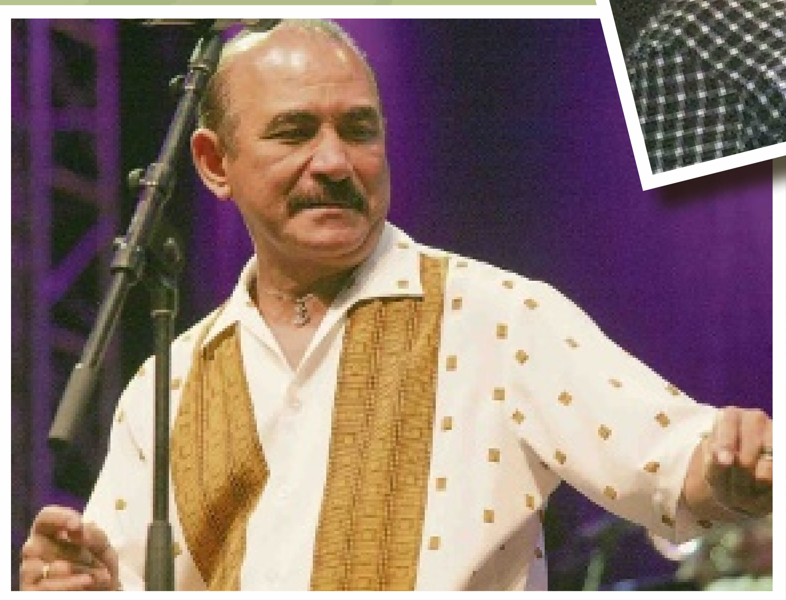

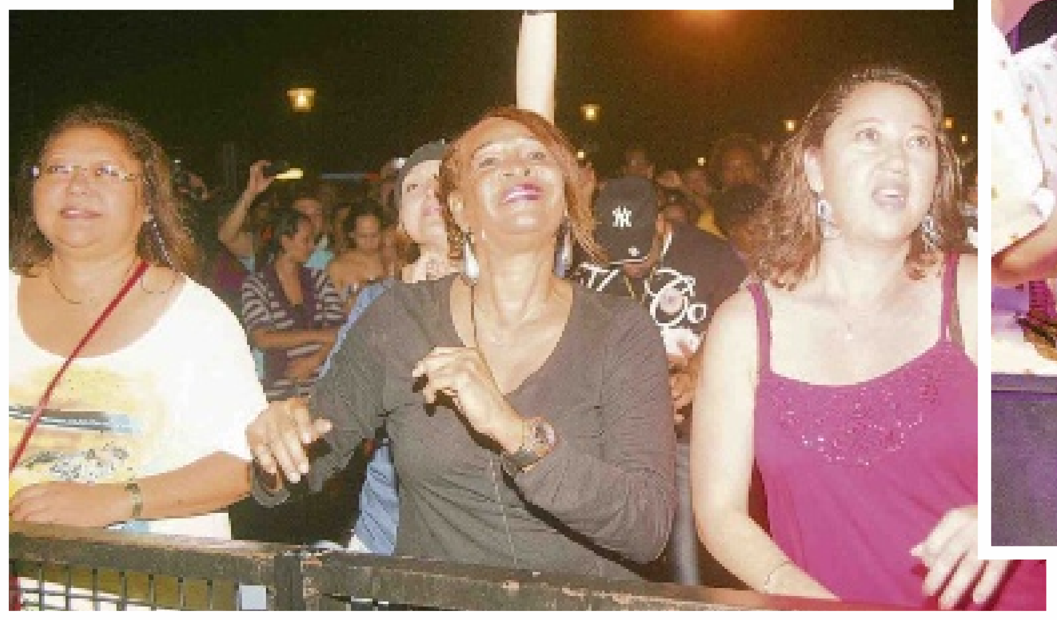

Foto van de week

Simba heeft het perfecte schuilplekje gevonden in huis bij Wallid Da Costa Gomez. Simba, zo heet ook de hoofdrolvertolker in de Lion King-films. In het Swahili betekent simba namelijk leeuw. Hoewel ze deel uitmaken van dezelfde familie, de katachtigen, doet deze echte Simba toch weinig denken aan het filmpersonage, maar hij is minstens zo vertederend.

Heeft u een mooie foto? Stuur hem naar napa@amigoe.com

Thuis

Mondi-girl

Monique Casimiri

Yeah… ik ben een mondi-girl geworden. Met een vriendin zijn we gaan rijden over privéterrein bij Wacao. Wat een prachtige, ongerepte omgeving. Zo puur. Veel natuurschoon, watertjes die ontstaan zijn, maar ook de boca's waar een visser alleen zat te vissen. Een groep kampeerders die zich vermaakte in het water en zichtbaar genoot van de koelte die dit hen bracht.

In twee auto's reden wij over het terrein en na niet al te lange tijd stopte de auto voor ons en mijn vriendin stapt uit. We konden niet raden waarom, maar toen ook wij uitstapten bleek de weg versperd te zijn door een boze leguaan. We waren duidelijk op zijn terrein aangekomen en hij was niet van plan om te wijken voor twee auto's, met daarin een paar wezens die op twee benen rondliepen. Ons gefotografeer bracht hem niet van zijn stuk, evenmin ons getoeter, geroep of enige pas in zijn richting. Sterker nog, hij hief zijn staart en zwiepte deze waarschuwend heen en weer. Tot de lol er toch vanaf ging en wij onze weg konden vervolgen.

Bij een groot cactusveld konden we naar hartenlust eten van de roze vruchtjes die we vonden op de cactussen. Het was weer even afkijken hoe het moest, maar ook nu lukte het weer. Erg leuk om te (her)ervaren, maar eerlijk is eerlijk, ik vind het nog steeds nergens naar smaken.

Na een paar uur rijden, uitstappen, pootje baden, souvenirs verzamelen en foto's maken vroeg mijn lijf om een toilet. En hoewel ik op verschillende plekken op Curaçao waarschijnlijk een achtergelaten toiletpot zou kunnen vinden langs de kant van de weg, was dat hier geenszins het geval. Er zat niets anders op, ik zou een mondi-girl worden. Ongevraagd, maar desondanks niet minder gewenst. Naast de auto, uit het zicht. Goed uitkijkend dat ik niet boven een cactus zou hangen. Je zult er maar invallen, ik moest er niet aan denken om de laatste paar weken van de vakantie plat op mijn buik te moeten liggen, terwijl man en kind met een pincet alle cactusstekels uit mijn billen proberen te vissen.

Een kleine boodschap is gelukkig zo klaar, dus binnen afzienbare tijd stond ik weer naast de auto en kon mij bij de groep voegen, waar ik het predicaat mondi-girl kreeg. Grote grijns en trots maakten zich van mij meester. Dat verdient een beloning. Ik ging op zoek naar een cactus voor nog één roze vrucht en terwijl ik die uit de cactus peuterde moest ik toch even denken aan mijn mondi-girl-ervaring. Heeft de vorige mondi-girl er ook aan gedacht om niet boven de cactus te hangen? Smaakt deze vrucht nu anders dan de vorige? En hoe zit dat met geiten? Denken die na voordat ze hun blaas legen? Om aan te tonen dat ik echt mondi-girl-waardig ben, heb ik de vrucht opgegeten zonder me daar nog druk over te maken. Yeah… ik ben een mondi-girl.

Tastbare inspiratie uit Dubbelspel

In het Centrum voor Beeldende Kunst in Amsterdam werd eind juni de tentoonstelling Hommage aan Frank Martinus Arion geopend. Zes professionele beeldend kunstenaars en zes dichters lieten zich inspireren door Arions roman Dubbelspel uit 1973, die nog altijd actueel blijkt te zijn. De Gevolmachtigde minister van Curaçao, MarvelyneWiels verrichtte de opening en feliciteerde namens de regering van Curaçao de stichting Cikavé met deze tentoonstelling over één van de belangrijkste schrijvers van het eiland Curaçao.

Kunstenares Ceseli Josephus Jitta legt haar techniek uit aan gevolmachtigde minister van Curaçao Marvelyne Wiels.

Tekst en foto's: Mineke de Vries

Aangrijpende woorden en indringende beelden waren te horen en te zien op de tentoonstelling; schrijver Frank Martinus Arion maakt nog altijd emoties los met zijn boek Dubbelspel. De banniers met gedichten en de wanden met schilderijen stonden opgesteld achter een blauw lint, dat daarna officieel werd doorgeknipt, waarna de tentoonstelling voor het publiek te zien was tot 22 juli.

In het decor tussen schilderijen en gedichten zaten vier vrouwen aan een tafeltje domino te spelen. Dubbelspel, het verhaal van Arion over vier dominospelende mannen en hun vrouwen, waarin dubbelspel tegelijk een dubbel thema is: het dominospel zelf en het overspel van de echtgenoten is onderlegger voor de problematiek rond de sociale verhoudingen op de Antillen. Filmmaker Cindy Kerseborn, initiatiefneemster van de tentoonstelling wilde met de thema's uit het boek de sociale, culturele en politieke verhoudingen neerzetten, maar ook een stap maken in het oplossen van allerlei tegenstellingen: zwart/wit, man/vrouw. Kerseborn: "Dit komt bijvoorbeeld tot uiting in de verschillende nationaliteiten van de kunstenaars die we voor deze tentoonstelling hadden gevraagd." De Cimaké Foundation waaraan Kerseborn is verbonden, maakt audio-visuele producties en organiseert lezingen, conferenties en tentoonstellingen over personen die een speciale betekenis hadden voor het land van herkomst en voor het land van aankomst.

"Op dit moment maken we een drieluik van schrijvers, die die betekenis vertolkten, van wie de eerste de Surinaams-Nederlandse schrijver Edgar Cairo was en nu de tweede, de Antilliaans/Nederlandse Arion."

Dominotaart

Als opstapje naar de officiële opening was er taart in de vorm van dominostenen, konden we luisteren naar een aantal voordrachten en keken we naar een Curaçaose dansgroep. Na de inleiding van de directeur van het Centrum voor Beeldende Kunsten roemt Glenn Helberg als voorzitter van OCAN (Stichting Overlegorgaan Caribische Nederlanders) Arion als schrijver: "Het mooie is dat hij zowel het Nederlands als het Papiaments op hoog niveau beheerst. Hij geeft duidelijk aan dat onderwijs en opleiding je naar een hoger plan brengen." De gelaagdheid van de roman met als titel Dubbelspel licht hij toe aan de hand van allerlei woorden met het woord dubbel erin. "Het is ons collectief trauma, wat we moeten oplossen. Aanbevelingen daarbij zijn dat je verantwoordelijkheid neemt voor je eigen leven, maar bijvoorbeeld ook dat je helden kiest met wie jij je kunt identificeren." Helberg schuift een jonge man naar voren die vanuit zijn eigen ervaring vertelt over het machismo, één van de thema's uit het boek: als vaders wegvallen wordt de zoon automatisch de macho, maar we moeten uit die rol. Een zoon moet het kind blijven van zijn moeder en niet de man in huis worden. Het roept onzekerheid op bij de zoon, die zich uit in agressief gedrag over dingen waarop hij geen controle heeft.

Helberg: "Arion leerde ons om uit deze gelaagdheid te stappen."

Dubbel zes!

De tentoonstelling maakte deel uit van een groter project Hommage aan Arion, dat uiteindelijk resulteert in een zestig minuten durende documentaire Dubbel zes! die op 10 oktober in première gaat in de openbare bibliotheek van Amsterdam. In de documentaire worden beeldfragmenten gebruikt uit de tentoonstelling, maar bijvoorbeeld ook uit het debat dat in april plaatsvond, een debat met acht Antilliaanse mannen over machismo dat bepalend is voor de verhouding tussen mannen en vrouwen op de Antillen, maar in Nederland onder Antillianen aan het veranderen is. Ook is er een literaire avond, gewijd aan het vrouwbeeld in het oeuvre van Frank Martinus Arion, waarin de 'moedige vrouw' centraal staat. Ook hiervan komen fragmenten terecht in de documentaire. Overigens wordt van de tentoonstelling een kunstboek gemaakt, waarin de reproducties worden opgenomen van de schilderijen en gedichten en waarin ook een drietal essays komt over het werk van Arion in het spanningsveld van de Antilliaanse en Nederlandse cultuur, Arions eigen dubbelspel dus.

Intuïtie overwint

Onder de dichters die een bijdrage aan de tentoonstelling leverden, was de stadsdichter van Amsterdam Menno Wigman. Zowel Wigman als Charlton Marcos en Olga Orman droegen tijdens de opening hun gedicht voor. Ook van de veelzijdige Arubaanse schrijver en dichteres Joan Leslie hing een gedicht met Dubbelspel als inspiratiebron, zowel in het Nederlands als in het Papiaments: Overleven zal ik. Leslie, auteur van onder meer de boeken Bloeiende Flamboyant en Compa Nanzi's Capriolen kwam in 1975 naar Nederland waar ze de analistenopleiding en hbo-Verpleegkunde deed en zich verdiepte in de psychiatrie. Het schrijven als hobby groeide steeds meer uit tot professioneel schrijverschap. Over Dubbelspel zegt ze: "Ik vind het boek ontzettend goed op alle thema's, zoals de vrouw die altijd wordt gezien als zwak, maar juist zo sterk is en het wakker schudden van mannen. In mijn gedicht waarin ik mij laat inspireren door Arion heb ik de armoede gepersonificeerd. Het gedicht lijkt op de strijd tussen man en vrouw maar de vrouw is in gesprek met de armoede. 'Armoe, als een slingerplant klim je tegen mij op, je ranken als sliertige tongen grijpen, likken en verkennen mijn lichaam.' De intuïtie van de vrouw wint het uiteindelijk van de armoede. Ik verweef het dominospel erin en zo laat ik ook changá erin voorkomen: 'Als de aloë in droge tijden, als de boterbloem altijd gekleed in zonnestralen. Overleven zal ik!'" Joan Leslie schrijft zowel in het Papiaments, Engels als Nederlands. Ze zit in het bestuur van een schrijfgroep die zo'n vijftien tot twintig Antilliaanse en Nederlandse schrijvers telt. Ze vierden onlangs hun tweede lustrum. "We bespreken verhalen en gedichten en bieden een podium. En gezamenlijk maakten we een boek over Tula."

> ### Noodweer
>
> "...het was alsof ik op een eiland stond
> een eiland is niets anders dan een handzaam jachtgebied
> omringd door Delfts blauw water
> als het tropisch is met palmen en hotels
> en achterop wat lijntjes voor adres en naam
> en onderaan wat is het prachtig hier
> de mensen zijn heel vriendelijk en zo gewoon
> veel groetjes, liefs, tot binnenkort –"
>
> Alfred Schaffer

Beklemming op glas

Behalve de prachtige foto's van fotografe Xia Xiaoxu was vooral het schilderij op glas in het oog springend. De zestigjarige Amsterdamse Ceseli Josephus Jitta vertokte in deze indrukwekkende glasplaat het gevoel dat Dubbelspel bij haar opriep. Ceseli kan zich nog goed herinneren dat het boek uitkwam: "Het was erg spraakmakend en ik vond het prachtig om te lezen. Ik heb het nu herlezen en vind het opnieuw fantastisch. Ondanks dat ik nooit op Curaçao ben geweest komt de sfeer gewoon uit het boek: ik voel de warmte, ik zie de schaduwen, ik leef mee met de vrienden c.q. vijanden. Heel bijzonder hoe het beklemmende gevoel wordt opgeroepen, ik krijg het er zelf benauwd van als ik het lees. Ik heb dat gevoel beeldend willen overbrengen." Je ziet het terug in de schaduwen op de tafel waaraan het viertal dominospelers zit en tevens wijst ze op het licht dat op de donkere huid valt en dat ze sterk heeft geaccentueerd. Het werk op de glasplaat valt uiteen in drie delen: het groepje van vier mannen dat van bovenaf gezien om de tafel is gesitueerd en waarin de rivaliteit wordt geuit. In het midden is er de vrouwenfiguur Boeboe met haar verleidelijke heupen en borsten. Helemaal links is heel abstract een vrijend stel geschilderd. Drie losse tekeningen die door de thematiek met elkaar zijn verbonden. Jitta maakt er vervormingen in de ruimte van. "Omdat de verf onderop de glasplaat is aangebracht werk je als het ware op een averechtse manier. Je kunt erdoorheen kijken en je werkt dus andersom met aanbrengen. Het is vechten tegen de beperkingen om die uiteindelijk te overwinnen." Het werk is gemaakt met acrylverf en bladgoud. Haar stijl zou ze zelf omschrijven als figuratief expressionistisch.

Wisseltrofee

Op de tentoonstelling waren verder de trofee en de penningen te bewonderen voor de jaarlijks te organiseren dominowedstrijd, vervaardigd door de Nederlands-Curaçaose beeldend kunstenaar Nelson Carrilho. Het dominotoernooi, waarbij Antillianen uit tien Nederlandse steden tegen elkaar uitkomen, is ook één van de initiatieven binnen de Hommage aan Arion. Carrilho: "Arion droeg zijn boek op aan de vrouwen met moed, ook mijn trofee is een moedige vrouw. Voor het manipuleren en misleiden tijdens het spel gebruiken de dominospelers maskers waarachter ze zich verschuilen, maar die worden laag na laag ontsluierd. Het gaat uiteindelijk om de leegte achter de maskers. Het spel is een metafoor voor hun werkelijkheid. Wat overblijft is een dodelijke leegte die ons aankijkt. Hun ware aard blijkt een minderwaardigheidscomplex en politieke macht een klucht. Het spel van de liefde wordt langzaam tot haat en leidt uiteindelijk tot zelfdestructie, de dood. Maar alleen de vrouw is de eeuwig scheppende kracht en duldt geen tegenstand." Dat is de vrouw die hij ontwierp voor de Frank Martinus Arion-wisseltrofee.

Carrilho werd na de kunstacademie in Utrecht professioneel beeldhouwer. "Ik weet nog dat het boek uitkwam. Er waren amper boeken van zwarte schrijvers, de eerste zwarte bookshop kwam in 1980 in Amsterdam, waar je de Caribische auteurs vond. Omdat er nooit gesproken werd over dit soort onderwerpen, leken er geen Antilliaanse rolmodellen te zijn, geen schrijvers of kunstenaars aan wie ik me kon spiegelen. Dit boek was een aanzet, het speelde een belangrijke rol in mijn zoektocht naar mijn identiteit. Het had een enorme impact op mijn ontwikkeling, maar ook op die van vele Antilliaanse studenten in hun strijd voor hun identiteit sinds de rellen van 1969." De persoonlijke zoektocht uitte zich ook in zijn kunst, want kunst is een voertuig om jezelf te leren kennen. In dat kader ging hij door middel van Afrikaanse dans op zoek naar zijn zwarte bron. "Het is belangrijk informatie te krijgen over je roots, want pas dan ben je ook als kunstenaar vrij om op pad te gaan. Pas na je individuele zoektocht word je meer universeel."

Veertig jaar na dato is Dubbelspel nog steeds in staat kunstenaars te inspireren, zo blijkt uit de gedichten, schilderijen, beelden en foto's uit Hommage aan Arion. De bekende thema's uit de roman worden verpersoonlijkt, in eigen perspectief geplaatst of aan de moderne tijd aangepast.

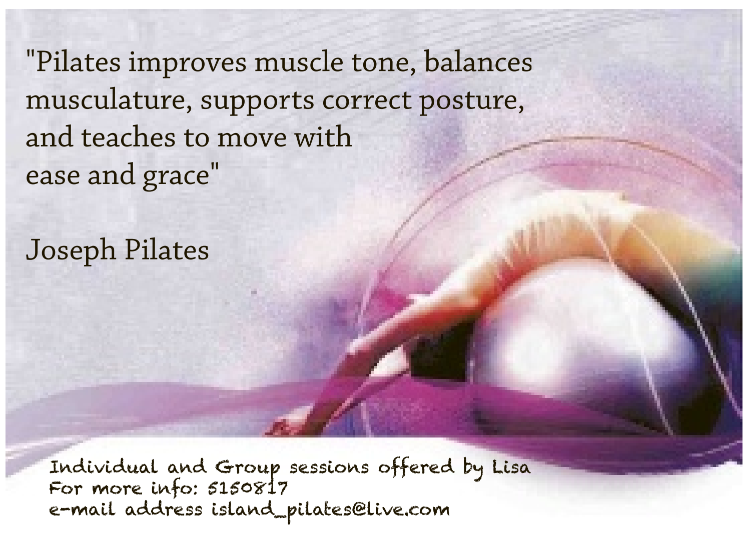

Medisch

Het mediterrane dieet

Zowel in de media als in de wetenschappelijke literatuur over gezond leven, komt al jarenlang naar voren dat het mediterrane dieet een gezonde voeding is voor de mens. Velen nemen dat voor kennisgeving aan, geloven daar wel in, maar zijn niet bereid en meestal ook niet in staat hun voedingspatroon te veranderen. In de New England Journal of Medicine stond kortgeleden een goed overzicht over de stand van zaken van dit dieet. Wellicht een idee om toch geleidelijk hierop over te gaan.

Tekst: Hans de Haan

Dit dieet is destijds in de mediterrane landen, Griekenland, Italië en Spanje, uit nood geboren. Na de beëindiging van de Tweede Wereldoorlog in 1945, heerste er grote armoede in die landen. Men at toen wat beschikbaar was: groente, fruit, noten, volkoren granen; af en toe wat vis of kip als dit tenminste verkrijgbaar was; relatief weinig rood vlees en zuivel, maar dit allemaal wel rijkelijk overgoten met olijfolie. Een goed glas (rode) wijn mocht hierbij niet ontbreken.

In 1948 voerde de Rockefeller Foundation een onderzoek uit op het Griekse eiland Kreta naar onder meer de gezondheidstoestand van de bewoners met als resultaat dat - tot verbazing van de onderzoekers - die arme mensen toch in goede gezondheid verkeerden.

Verband tussen voeding en ziekte

In 1950 werd een groot onderzoek gestart in de Verenigde Staten om de oorzaak op te sporen van de toen heersende 'epidemie' van hartaanvallen bij de Amerikanen. Men had al opgemerkt dat mensen die zich hielden aan het Japanse of een traditioneel vegetarisch dieet, vrijwel geen hartziekten kregen. Het verband tussen de samenstelling van het dagelijks voedsel en hart- en vaatzieken stamt uit die tijd. Sindsdien zijn er allerlei diëten bedacht die jarenlang populair waren - zoals het Atkins-dieet - en vervolgens weer werden vervangen door andere diëten. Terugkijkend kan nu worden gesteld dat het 'oude' mediterrane dieet het meest effectief is voor de preventie van hart- en vaatziekten.

Onderzoek

In 1958 werd Seven Countries Study (SCS) opgezet, een uitgebreid epidemiologisch onderzoek in vijf Europese landen, de VS en Japan, bij 13.000 mannen, verdeeld in 16 cohorts (onderzoeksgroepen met een gezamenlijk kenmerk). Het was een toekomstgericht onderzoek naar risico-factoren voor hart- en vaatziekten, waaronder het dieet. Deze studie was een initiatief van de medische wetenschapper Ancel Keys, die al vanaf 1950 jarenlang onderzoek deed naar de gezondheid van bewoners in de mediterrane landen. Hij is eigenlijk de 'ontdekker' van het mediterrane dieet als een vorm van preventie. Deze SCS-studie loopt overigens nog steeds bij 'overlevende' ouderen en heeft inmiddels het verband aangetoond tussen vetten in voedsel en vetzuren en het ontstaan van hart- en vaatziekten en het cholesterolgehalte in het bloedserum.

Het bewijs

In april 2013 werden in de New England Journal of Medicine de resultaten gepubliceerd van een uitgebreid onderzoek in Spanje naar de primaire preventie van cardiovasculaire ziekten door middel van het mediterrane dieet, de zogenoemde PREDIMED trial. Er werden 7447 personen in de leeftijd van 55 tot 80 jaar, van wie 57 procent vrouw, tot het onderzoek toegelaten die niet leden aan een hart-vaatziekte, maar wel een hoog risico hadden voor het krijgen ervan, zoals het lijden aan hoge bloeddruk, suikerziekte en overgewicht, rokers, personen met een hoog vet- en cholesterolgehalte in het bloedserum en ook het familiair voorkomen van hart- en vaatziekten. Zij werden verdeeld in drie groepen, elk met een verschillend dieet en 4 tot 8 jaar lang gevolgd.

De primaire doelstelling van deze studie was het meten van de mate van het optreden van cardiovasculaire ziekten, zoals een hartinfarct, een beroerte en het overlijden als gevolg van deze ziekten. De diëten bestonden uit:

1. Mediterraan dieet met extra (virgin) olijfolie;
2. Mediterraan dieet met extra gemengde noten en
3. Voeding naar eigen keuze als controle-dieet, alleen met het advies het gebruik van vetten te beperken. Er golden geen restricties voor de hoeveelheid te verorberen voedsel in de zin van energie-opname in kilocalorieën. Alle deelnemers werden tijdens het onderzoek goed begeleid door onder anderen diëtisten, en hielden zich trouw aan het dieet.

Er overleden in totaal tijdens de studie 288 deelnemers, verdeeld als volgt: dieetgroep 1: 96; dieetgroep 2: 83 en dieetgroep 3:109. Dit zijn statistisch significante cijfers, waarmee duidelijk de primaire preventie van ziekte door middel van een dieet wetenschappelijk is aangetoond.

Holistische kijk op voeding

Aanvankelijk heeft de voedingsleer zich vooral beziggehouden met voedingsstoffen, zoals vitaminen en mineralen - de zogenaamde micronutriënten - die in geval van een tekort - ernstige ziekten kunnen veroorzaken, zoals scheurbuik (vitamine C) en beriberi (vitamine B1).

In de 20e eeuw richtte de aandacht zich vooral op chronische ziekten die de gezondheid van de mensen bedreigen, zoals hypertensie, kanker en aderverkalking. Er werd daarbij vooral gekeken naar de macronutriënten, ofwel de vetten, eiwitten en koolhydraten. Er ontstonden toen steeds meer aanwijzingen dat met name de vetten in het voedsel een schadelijke invloed uitoefenen op het functioneren van hart en bloedvaten. Hierdoor is de focus van de voedingsleer verlegd naar diëten met minder (vooral onverzadigde) vetten en een laag gehalte aan cholesterol. Sinds enkele jaren is er evenwel een ommezwaai ontstaan door niet meer te kijken naar deze macronutriënten, maar naar voedingspatronen en eigenschappen van de afzonderlijke voedingsproducten. Er is nu ontdekt dat de verschillende onderdelen ervan (fruit, groente, graan, olie, noten) een synergische, dus versterkende werking op elkaar uitoefenen. Er is daardoor in de voedingsleer een 'paradigma switch' ontstaan, met andere woorden, de stand van de wetenschap op dit gebied is omgezwaaid en er is voor het eerst een holistische kijk ontstaan op het gebied van voeding.

Erkenning

In 2010 heeft de 'United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization' (Unesco), het mediterrane dieet geplaatst op de lijst van Intangible Cultural Heritage (onaantastbaar cultureel erfgoed), vergelijkbaar met de lijst van bedreigde diersoorten, dus van zaken die nooit verloren mogen gaan. Mede gezien de resultaten van de PREDIMED trial, zal daarom wereldwijd het mediterrane dieet een steeds grotere waarde krijgen voor het effectief terugdringen van vele chronische ziekten die vooral de ouderen bedreigen. Moge dit voor velen een inspiratie zijn om anders met voedsel om te gaan.

Op pagina 9 wordt deze week ook aandacht besteed aan het mediterrane dieet.

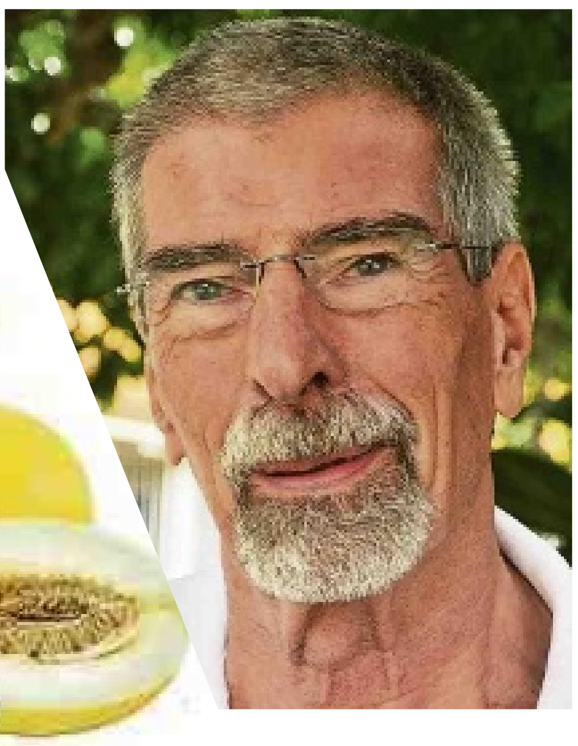

Hans de Haan is arts en jarenlang actief geweest als medisch adviseur bij diverse instanties.

Onderzoeker Bart Jacobs:

‘Papiaments taal met een toekomst’

Niet veel creooltalen zijn zo vitaal als het Papiaments. Sterker nog, Bart Jacobs noemt het de meest vitale van allemaal. De 34-jarige post-doctoraal onderzoeker aan de Universiteit van Leiden, gespecialiseerd in talen, vindt de moedertaal van de meeste Antillianen, beter de bewoners van de ABC-eilanden, de Arubanen, Bonaireanen en Curaçaoënaars dus, in dat opzicht heel speciaal. “Het symbool van de Antilliaanse cultuur op de Benedenwindse eilanden.”

Bart Jacobs tijdens zijn lezing in het Kas di Kòrsou met in zijn handen het proefschrift van Frank Martinus Arion.

Als verklaring voor het feit dat het Papiaments te boek staat als één van de meest vitale creooltalen, duikt de wat hij zelf noemt ‘postdoctoral fellow’ in zijn werkkamer 1.01a, één hoog in het Witte Singel-complex aan de Wijkplaats bij de faculteit der Geesteswetenschappen, in de sociale en culturele geschiedenis van Curaçao en zijn bevolking. Hij noemt die geschiedenis ‘bijzonder’.

Hij zegt: “Dat blijkt onder meer uit het feit dat op de Engelse, Franse en Spaanse eilanden de taal van de koloniale heersers steevast de overhand kreeg, hetzij in de vorm van een creooltaal, zoals het Engels op bijvoorbeeld Jamaica of het Frans op Haïti, hetzij in onveranderde vorm, zoals bijvoorbeeld het Spaans op Cuba. Maar zo niet op Curaçao. Ook al zijn er elders in het Caribische gebied wel op het Nederlands gebaseerde creooltalen ontstaan.” En als voorbeelden wordt verwezen naar het Berbice-Nederlands aan de kust van Guyana of het Negerhollands op de Maagdeneilanden. “Maar op Curaçao is dat niet gebeurd. Hier wist een op Iberische leest geschoeide creooltaal, het Papiaments dus, zich tot de voertaal van de gehele bevolking te ontwikkelen, ook van de Nederlandse en de Sefardisch-joodse elite. Mede door de ontbrekende homogeniteit van de Curaçaose bovenklasse.”

Jacobs is al een aantal jaren in de creoolse talen en het Papiaments in het bijzonder ‘ondergedoken’. Hij schreef tijdens zijn LIPP, het Linguistisches Internationales Promotions Programm aan de universiteit van het Duitse München (2008 - 2011) zijn proefschrift ook over de oorsprong van het Papiaments en de banden met het Kaapverdisch. In 2008 had hij aan de Universiteit van Amsterdam zijn masters gehaald in Spaanse filologie met een minor in Portugees. Filologie is overigens een tak van taalkunde die zich vooral richt op zowel levende als dode talen en een filoloog bestudeert de taal- en letterkunde van volkeren door middel van beschikbare geschriften in samenhang met de cultuurgeschiedenis van een volk. Een filoloog tracht door zorgvuldige studie van context en oorsprong van woorden zin en betekenis aan taaluitingen te geven, waarbij zijn lijfspreuk ad fontes is: (terug) naar de bronnen. Financieel was het voor Jacobs moeilijk in Nederland te promoveren, in Duitsland waren er wel mogelijkheden. Na het behalen van zijn doctorstitel in München werkte hij in 2012 nog een jaar als lector en onderzoeker aan de universiteit in het Duitse Konstanz.

In Leiden doet Jacobs sinds dit jaar onderzoek met behulp van een zogenoemde Veni-subsidie, onderdeel van de prestigieuze Vernieuwingsimpuls van NWO, de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek. Met de impuls bestaande uit Veni, Vidi en Vici biedt NWO wetenschappers in verschillende stadia binnen hun carrière de mogelijkheid om grensverleggend onderzoek te doen. NWO is met een budget van 625 miljoen euro per jaar een van de grootste wetenschapsfinanciers in Nederland. Veelbelovende, pas (nog geen drie jaar geleden) gepromoveerde onderzoekers kunnen met zo’n persoonsgebonden Veni-subsidie van maximaal 250.000 euro drie jaar hun wetenschappelijke ideeën verder uitwerken. Jacobs was, zoals alle ontvangers van een Veni-subsidie, vrij zijn onderzoeksonderwerp, ‘Hoe ontstaan creooltalen’, te kiezen. Aan de hand van twee niet eerder bestudeerde, op Cuba en Samaná, het huidige schiereiland van de Dominicaanse republiek, gesproken, archaische varianten van het Haïtiaans creools, streeft zijn project ernaar de controversiële ontstaansgeschiedenis van deze en vergelijkbare creooltalen te ontrafelen.

In het kader van dat onderzoek zal Bart Jacobs ook zeker naar Cuba afreizen. Mogelijk in combinatie met een hernieuwd bezoek aan de Antillen, de Benedenwindse eilanden. Want ook al is hij gepromoveerd op het Papiaments, tot nog toe heeft hij de eilanden nog maar één keer bezocht. In 2008, bij het begin van zijn proefschrift. Twee weken Curaçao en een weekje Aruba. In het kader van de Island in between-conferentie. “Te kort om de eilanden te leren kennen”, weet hij. Zijn fascinatie voor het Papiaments stamt al uit het begin van zijn studietijd, toen ook al in Leiden. “Ik woonde in een studentenhuis met links en rechts Antillianen. Ik studeerde Spaans en hoorde de nodige Spaanse woorden die ik niet kon thuisbrengen. Totdat op een gegeven ogenblik ook door sommige professoren aandacht aan het Papiaments werd besteed in het kader van tweetaligheid en taalcontact.”

De fascinatie werd daarna alleen nog maar groter door het werk en proefschrift van Efraim Frank Martinus, veel beter bekend onder zijn schrijversnaam Frank Martinus Arion. In zijn in 1996 verschenen dissertatie ‘The Kiss of a Slave. Papiamentu’s West-African Connections’, over de oorsprong van het Papiaments waarop hij promoveerde aan de Universiteit van Amsterdam, wees hij ook op de banden tussen het Papiaments en het Kaapverdisch. “Ik ben me er toen ook in gaan verdiepen en kwam tot de conclusie dat er nog veel uit te zoeken viel.”

Het resultaat, zestien jaar later Jacobs eigen proefschrift over de oorsprong van het Papiaments en de banden met het Kaapverdisch. Hij verhaalde er kort voor de zomervakantie ook over tijdens een lezing in het Kas di Kòrsou in Den Haag voor de Vereniging van Leraren in Levende Talen (sectie Papiaments) en de in september 1990 opgerichte fundashon SPLIKA, waarbij SPLIKA staat voor Stimulá (het stimuleren van) Papiamentu (het Papiaments), Literatura (van de literatuur) i Informashon (en de informatie) riba Kultura (over de cultuur) di Antianan abou (van de Antilliaanse Benedenwinden). In februari hadden beide organisaties ter gelegenheid van de Dag van de Moedertaal al een avond over immaterieel cultureel erfgoed georganiseerd en die bijeenkomst was voor SPLIKA aanleiding tot de oprichting van een werkgroep ‘Patrimonio’.

“Waar komt het Papiaments vandaan? En hoe kon het Papiaments op de Benedenwindse Eilanden de overhand krijgen ondanks de aanwezigheid van talloze andere talen waaronder het koloniale Nederlands?” hield Jacobs zijn gehoor in Den Haag voor. Het zijn ook de kernvragen geweest bij zijn onderzoek naar de geschiedenis van het Papiaments. “Een jonge taal, maar één met een bijzonder turbulente en bonte geschiedenis”, zegt hij. Dit bonte karakter is volgens hem goed terug te zien in de gemengde woordenschat. “Die bestaat voor een groot deel uit Spaanse woorden, maar bevat daarnaast ook Afrikaanse elementen, Nederlandse leenwoorden en een belangrijke reeks uit het Portugees afgeleide kernwoorden.”

Als voorbeelden noemt hij bijvoorbeeld hòmber, muhé, luna, persona (in het Spaans hombre, muhé, luna, persona), nan, yongotá, makamba, tambú (Afrikaanse elementen), hanchi, wak, hala (in het Nederlands gangetje, waken, halen) en lo, ken, unda, nos, mester, bai, tur, semper, tempu (in het Portugees logo, quem, onde, nos, mester, vai, tudo, sempre, tempo. Jacobs: “Het Papiaments is daarmee veel gemengder dan de meeste andere creooltalen. Het Jamaicaans, bijvoorbeeld, bestaat voor meer dan 90 procent uit Engelse woorden.”

Om de vraag naar de oorsprong van het Papiaments te beantwoorden heeft Bart Jacobs de taal in detail met verschillende andere creooltalen vergeleken. Hij kwam daarbij tot de conclusie dat het Papiaments nauw verwant is met het Kabuverdianu (of Crioulo), een creooltaal met Portugese woordenschat die op de Kaapverdische Eilanden, voor de kust van Senegal, wordt gesproken. “Dit wierp een belangrijke historische vraag op. Hoe kon het Kaapverdisch als de voorloper van het Papiaments, zich via Senegal naar Curaçao verplaatsen? Was het niet zo dat de Nederlands-Curaçaose handel met West-Afrika zich vooral op Ghana, Congo en Angola richtte?”

Uit zijn historisch onderzoek is gebleken dat de WIC, de Nederlandse West-Indische Compagnie en Sefardische joden een belangrijke rol speelden in de (slaven)handel in Senegal in de periode tussen circa 1620 en 1680. “Niet toevallig”, zegt Jacobs met enig understatement, “valt deze periode samen met de jaren circa 1650-1680 waarin de slavenhandel op Curaçao zijn ‘hoogtepunt’ bereikte. En het is ook veelzeggend dat de Kamer van Amsterdam verantwoordelijk was voor zowel de factorijen in Senegal als voor de ABC-eilanden. Na 1680 verdween de WIC weliswaar vrijwel volledig uit Senegal, maar het Papiaments had zich toen onder het van oorsprong Afrikaanse deel van de bevolking van de Benedenwindse Eilanden reeds verbreid.”

Tijdens die verbreiding van het Papiaments vond - geeft Jacobs aan - overigens een belangrijk taalveranderingsproces plaats: de oorspronkelijk Portugees-Kaapverdische woordenschat werd voor een belangrijk deel vervangen door voornamelijk Spaanse equivalenten. “Het Spaans werd op Curaçao gebruikt voor de handel met het vaste land en werd bovendien door Spaans-Venezolaanse priesters meegebracht, die de missionering onder de Afro-Curaçaose bevolking bedreven. Bovendien hebben het Nederlands, Engels en Frans, alsook verschillende Afrikaanse en Amerindische talen belangrijke sporen in de woordenschat van het Papiaments achtergelaten.”

Anno heden is volgens Jacobs de Kaapverdische afkomst van het Papiaments niet meer zozeer in de alledaagse vocabulaire te herkennen. “Veel meer is de verwantschap te herkennen in de grammatica en de bijbehorende functiewoorden, dat zijn woorden met een belangrijke grammaticale rol.” En als voorbeelden noemt hij Papiamentse functiewoorden als ta, tabata, (a)mi, (a)bo, unda, ken, ki ora, te, pa en na. “Die zijn allemaal in het huidige Kaapverdisch terug te vinden. Ook het karakteristieke achtervoegsel -mentu, waar het Papiaments zijn naam aan dankt, is bijzonder frequent in het Kaapverdiaans.”

Voor het succes van het Papiaments als nu nog één van de meest vitale creooltalen, heeft Bart Jacobs in de sociale en culturele geschiedenis van Curaçao en zijn bevolking meer gevonden dan de al eerder aangehaalde ontbrekende homogeniteit van de Curaçaose bovenklasse. “Die bovenklasse was niet homogeen Nederlands, maar gemengd Nederlands-Sefardisch. Het Papiaments bood deze twee groepen de gelegenheid handel met elkaar te drijven zonder dat de één zich talig aan de ander hoefde aan te passen.” Door de vondst van enkele 18e eeuwse Papiamentse brieven, geschreven door Sefarden en Nederlanders, heeft Jacobs met vrij veel zekerheid kunnen vaststellen dat het Papiaments zich inderdaad bijzonder rap onder de blanke bovenklasse heeft verspreid.

Eén zo’n brief, de voor zover bekend op twee na oudste Papiamentse tekst is vorig jaar bij toeval ontdekt in het kader van een taalkundig onderzoek naar Nederlandse gekaapte brieven, (Brieven als Buit, onder leiding van Marijke van der Wal, eveneens Universiteit Leiden), en stamt uit 1783. Geschreven door Anna Elisabeth Schermer-Charje in naam van haar pasgeboren zoontje Jantje en gestuurd aan haar echtgenoot Dirk Schermer die zich toen in Rotterdam bevond. Mi papa bieda die mi Courasson, bieni prees toe seeka bo joego doesje. Mijn papa, leven van mijn hart, kom snel bij je lieve kind, zo begint het briefje dat Dirk Schermer nooit heeft ontvangen. Bart Jacobs zegt dat hij zijn enthousiasme niet kon verbergen toen hij - toen nog in Konstanz - het briefje onder ogen kreeg dat in 1783 vanuit Curaçao naar Rotterdam werd gestuurd. Het Papiaments van de huidige ABC-eilanden, Aruba, Bonaire en Curaçao, was immers aanvankelijk een gesproken communicatiemiddel en uit die periode was nauwelijks geschreven Papiaments bekend.

Dat het Papiaments zich zo snel verspreidde heeft volgens Jacobs ook te maken met de bijkomende omstandigheid dat op Curaçao vrij vroeg een relatief groot aantal slaven vrijgelaten werd. “Dat aantal lag op Curaçao veel hoger dan in de rest van het Caribische gebied. Al aan het begin van de 18e eeuw vormden deze vrije slaven - ook wel gemanumitteerden - een belangrijke sociaal-economische groep op Curaçao die hoogstwaarschijnlijk het Papiaments als eerste taal had en dus een belangrijke steen bijdroeg aan zijn opwaardering.”

In de 19e en 20e eeuw is de opwaartse trend van het Papiaments niet meer te stoppen geweest. Of zoals Bart Jacobs het zegt: “Het Papiaments groeide onweerstaanbaar uit tot wat het vandaag is: het symbool van de Antilliaanse cultuur op de Benedenwindse eilanden.” Een taal ook met een toekomst? “Als taal op de Benedenwindse eilanden zeker en dat kan niet van alle andere creoolse talen worden gezegd. Maar het dilemma waar de eilanden voor staan is dat ze enerzijds het Papiaments naar voren proberen te stuwen en men tegelijk niet van het Nederlands af kan. Nederlands biedt, als het om hogere opleidingen buiten de eilanden gaat een beter toekomstperspectief.”

Het proefschrift van Bart Jacobs over de oorsprong van het Papiaments en de banden met het Kaapverdisch is ook als boek verschenen met de titel Origins of a Creole: The History of Papiamentu and Its African Ties (Uitgeverij: Walter de Gruyter; ISBN: 978-1-61451-142-7).

Lodewijk Daniël Gerharts

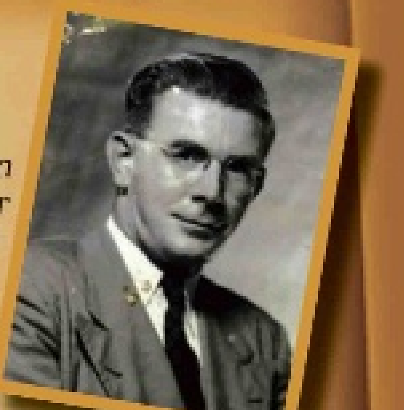

Lodewijk Daniël Gerharts, geboren in Nederland in 1901, kwam in 1926 naar Curaçao en vestigde zich in 1931 op Bonaire. ‘Mijnheer LD’ was 50 jaar lang een pionier op velerlei gebied, een succesvol ondernemer en een man met visie: hij haalde de KLM naar Bonaire en bouwde het eerste toeristenhotel van het eiland. Het is dit jaar, op 31 oktober, 30 jaar geleden dat hij overleed (1983). In de jaren daarvoor had hij zijn memoires op papier gezet. Deze werden nooit eerder gepubliceerd. Hierbij volgt daaruit een hoofdstuk, samengesteld door Evert Bongers. Publicatie met toestemming van Hugo Gerharts.

Elektriciteit op Bonaire in de jaren dertig

Gezaghebber Richard Johannes (Hensie) Beaujon liet in het jaar 1922 een generator met petroleummotor komen en daarmee deed de elektriciteit zijn intrede op Bonaire.

‘Op 4 september 1934 zond ik een verzoekschrift aan de gouverneur om aan de firma Herrera Hermanos (van mijn schoonvader) een vergunning te verlenen voor het opwekken van electriciteit.

De centrale die ik in 1931 hier aantrof was een klein gebouwtje, ongeveer 30 meter ten noorden van het huidige radiostation.

Er moest 110 volt gelijkstroom geleverd worden. In dat jaar waren in totaal 30 gebouwen aangesloten op de ‘centrale’. De kabel was 50 qmm en geïsoleerd. Zo zwaar dat de palen op korte afstand van elkaar moesten staan. Bovenaan deze palen werd de kabel tussen twee stukken hout geklemd; er waren dus geen isolatoren. De wind bewoog de kabel voortdurend, zodat de isolatie tussen de houten klemmen bijna overal verdwenen was.

In de regentijd ontstond een verbinding tussen de stroomdraad en de nulleidingen, er ontstond dan een geweldig verlies van stroom, zodat men aan het einde van de lijn nog geen 80 volt kreeg, in plaats van 110. Bij hevige regen viel de electriciteit geheel uit.

Teneinde toch wat licht te hebben kochten de mensen te Curaçao lampen die in plaats van 110 volt slechts 80 volt nodig hadden om als een nachtpitje te branden.

In 1931 was er nog een lantaarnaansteker in dienst van de overheid. Dat was wijlen Piet Silié, die ook brievenbesteller was. Hij moest zorgen dat de petroleumlampen steeds met olie waren gevuld en hij had de plicht de olielampen aan te steken zodra de electriciteit uitviel.

Wanneer dat gebeurde kwam hij als een haas aanlopen om te vragen of de storing lang zou duren en hij haalde dan verlucht (sic) adem, wanneer hem werd gezegd dat de storing van korte duur was. Hij behoefde er dan niet op uit.

Het motorhuis was ongeveer 8 meter breed. Er was één deur en dicht daarbij stond de dynamo. Een lange leren riem ging van de schijf van de dynamo tot aan de petroleummotor. Om die motor aan de gang te krijgen moest men hard trekken, met de rug naar de dynamo staande, tot dat het vliegwiel voldoende snelheid had gekregen en de motor aansloeg. In het begin moet mijn hart wel eens flink wat harder dan normaal hebben geklopt.

In 1934 ging ik naar Nederland en kocht een Junkers Dieselmotortje en een Heemaf dynamo. Voldoende draad, isolatoren enz. om het gehele net te vernieuwen. Wij hadden in 1935 een nieuwe centrale ingericht, achter het huis dat wij bewoonden, Breedestraat 13. Enkele voormalige koeienstallen werden wat verbouwd en zo kwam de centrale in het midden van het afzetgebied te staan, waardoor een groot stroomverlies werd vermeden.

Het bedrijf werkte iedere dag van 18 - 24 uur. Op verzoek werd enige malen het bedrijf gedurende de nacht gaande gehouden ten behoeve van zieken en andere bijzondere gevallen. Het viel me op dat wij voor elk feestje werden uitgenodigd. Spoedig bleek waarvan deze vriendelijkheid kwam. Zo tegen 12 uur kwam de gastvrouw en vroeg met een smekende blik of het licht nog een uurtje langer kon blijven branden. En zeg nu eens neen! Om kwart voor een ging ik dan naar de centrale en gaf door drie maal de schakelaar om te gooien het signaal: nu heb je nog 15 minuten om naar huis en naar bed te gaan.

Op 31 december 1937 waren aangesloten: 44 woonhuizen, 15 andere gebouwen en 42 straatlantaarns. Voorts werkte de bakkerij op deze centrale overdag.’

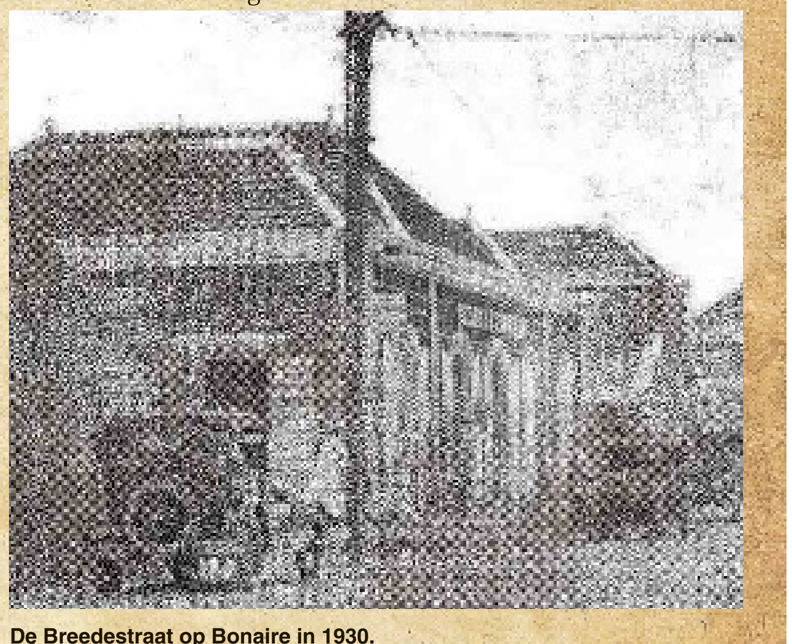

De Breedestraat op Bonaire in 1930.

Inspiratie

Klanken van de Tafelberg

Zijn atelier bestaat uit een plek buiten onder een shimaruku-boom. Als de boom veel vruchten laat vallen, staat hij soms op een tapijt van kersen te werken in een wat zoete lucht. Er ligt een grote partij stenen van de Tafelberg in allerlei kleuren en maten. Sommige stenen liggen er jaren totdat hij er plotseling iets in ziet. Soms moeten ze eerst met de hogedrukspuit schoon gespoten worden en is hij zelf weer verbaasd over de prachtige kleuren die dan tevoorschijn komen. Ik heb het natuurlijk over Rien te Hennepe, iemand die met passie naar de stenen kijkt en naar de stenen heeft leren luisteren. Nu haalt hij er zelfs mooie klanken uit. Maar wie is deze kunstenaar en wat 'bezielt' hem?

Tekst: Verele Ghering Foto's: Ken Wong

In 2002 komt Rien te Hennepe samen met zijn vrouw Marjon Wegman naar Curaçao, het eiland waar zij geboren is en tot haar vijftiende woonde. Vanaf het begin bezoeken zij regelmatig de Tafelberg, gefascineerd door de prachtige kristallen die daar te vinden zijn.

Na in contact gekomen te zijn met Brigitte Wawoe raakt ook Rien te Hennepe geïnteresseerd in de stenen van de Tafelberg en gaat deze na enige tijd ook zelf bewerken. Hij bemerkte toen al, tijdens het bewerken van de stenen, dat er een bepaalde klank in de steen ontstond. Voor hem was dat een teken van de steen om aan te geven dat het de goede kant opging. Toen reeds kwam het bij hem op om beelden te maken speciaal voor het geluid, 'klankbeelden'. Het bleef echter bij gedachten. Bovendien had hij genoeg te doen met het maken van 'gewone' beelden. Hij zat vol ideeën en bruiste van de energie. Over het algemeen denkt hij van te voren niet na over een toekomstig beeld. Hij begint aan de steen wat weg te hakken, soms ziet hij er wat in, soms nog niet en er ontstaat iets tijdens het bewerken. Zelf zegt hij ook dat hij niet iets nieuws maakt, hij haalt iets uit de steen wat er altijd al ingezeten heeft. Hij maakt het alleen wat duidelijker, wat mooier, hij is als het ware een schoonheidsspecialist van stenen. Te Hennepe beschouwt het als een voorrecht om de kunst erin te (laten) zien.

Onbewust

Alles is onbewust het gevolg van inspiratie, vertelt Te Hennepe. Vaak kom je er later pas achter wat de inspiratiebron is geweest; deze heeft al die tijd in het onderbewustzijn gezeten. De mens neemt ontzettend veel waar, zonder zich dat te realiseren. Dit wordt wel opgeslagen in de hersenen en wacht daar op het moment om eventueel naar buiten te komen. Ook Rien te Hennepe dacht vroeger dat er veel beelden spontaan ontstonden. Nu weet hij beter. Zo is hij al geruime tijd bezig met een groot beeld, dat een stier voorstelt. Aanvankelijk zou dit beeld, op verzoek van de eigenaar van de steen, een zittende figuur worden. Vanaf het begin kwamen echter de vormen van een stier uit de steen. Zeer herkenbare vormen, hij had zoiets al eens eerder gezien. Op een gegeven moment zag hij overeenkomsten met een mozaïekwerkstuk van Lucila Engels op de muur van één van de bijgebouwen van Stroomzigt, waar hij een tijd geleden bijna vier maanden lang bijna dagelijks naar gekeken had tijdens werkzaamheden daar. Het mozaiekwerk van Lucila Engels is weer gebaseerd op de bison van de prehistorische rotstekeningen van Altamira. "Daar geniet ik nou van", zegt Te Hennepe. "Er komt een vorm uit een prehistorische steen, geïnspireerd door een prehistorische voorstelling, een perfecte match dus!" Ook geniet hij van het perfect samenkomen van een gemaakt beeld en de toekomstige eigenaar. Veel van zijn beelden komen bij mensen terecht waar ze ook terecht behoorden te komen, is zijn overtuiging. Dikwijls heeft de steen zelf daarvoor gezorgd door de vorm van het beeld zelf te bepalen. Hij kan vele voorbeelden noemen en noemt dit 'kippenvelverhalen'. Toeval?

Respect voor de stenen

Ondanks het feit dat Te Hennepe nu zo'n zeven jaar bezig is met beeldhouwen, geniet hij nog steeds intens bij ieder beeld dat ontstaat. Wel heeft hij in de loop der jaren een groot respect voor de stenen van de Tafelberg gekregen. "Wie ben ik dat ik met stenen die miljoenen jaren oud zijn mag werken? Ik voel me dan zo nietig. Heb ik de stenen gevonden of hebben ze mij gevonden", vraagt hij zich af. Ook is hij nog steeds erg blij en dankbaar dat hij deze 'gave' gekregen heeft. Hij is ervan overtuigd dat ieder mens op kunstzinnig gebied bepaalde vaardigheden bezit, maar het moet er wel uit kunnen komen. Blijkbaar heeft hij op Curaçao de rust gevonden zodat het naar buiten kon komen.

Het geluid van de steen

Op een gegeven moment ging hij zich wat meer verdiepen in het geluid van de steen en kwam erachter dat dit niet iets nieuws was en dat in de oudheid hier door de mens al gebruik van werd gemaakt. Een 'rock gong' is een lithofoon (http://www.youtube.com/watch?v=Q0Rm32dTXBU) van steen. Men vindt ze in Afrika, Azië en Europa. Het is een stuk rots, waarop geslagen werd als op een drum. Eeuwen geleden werden deze stenen gebruikt om te communiceren. Soms zijn het enorme rotsen van enkele tonnen. Er wordt met een stuk steen op geslagen en er ontstaat een metaalachtig geluid. Naast de rock gongs zijn er ook nog de 'ringing rocks'. Deze worden in Europa, Amerika en Australië gevonden. Het zijn stenen die het geluid van een bel geven als erop wordt geslagen. Slechts een klein percentage van dezelfde stenen geeft dat geluid. Het geluid ontstaat doordat er verschillende trillingen in de steen optreden. Deze trillingen geven tonen die niet waarneembaar zijn voor het menselijk oor. Maar door de interactie tussen de verschillende tonen ontstaat het geluid als van een bel. Toen Rien te Hennepe bewust bezig was iets specifiek met het geluid te doen, kwam hij erachter dat er meerdere kunstenaars zijn die dit doen. Bijvoorbeeld Pinuccio Sciola, een beeldhouwer op Sardinië, die abstracte beelden maakt waar bij aanraking prachtig geluid uitkomt.

Hij probeert echter een combinatie te vinden tussen wat meer figuratieve beelden en geluid. De eerste resultaten scheppen hoge verwachtingen en er is al belangstelling voor. Hoogstwaarschijnlijk wordt een aantal van de eerste 'geluidsbeelden' getoond op een expositie die hij samen met zijn vrouw in Paramaribo, Suriname, in november in hotel Torarica zal houden. Vol enthousiasme zegt hij: "Ik zal je eens wat laten zien. Je gelooft je oren niet!" Hij wijst op een steen in de vorm van een kip en gaat met een ander stukje steen langs de staartveren. Er klinkt een geluid alsof er op een harp gespeeld wordt. "Dit is dus echt een 4D-beeld", aldus Rien te Hennepe. Hij zette onlangs een opname hiervan op YouTube: http://www.youtube.com/watch?v=alkWbce4Flg

Autodidact

Rien te Hennepe is autodidact en heeft voor hij op Curaçao kwam zich nooit met beeldhouwen of driedimensionale kunst beziggehouden. De stenen van de Tafelberg zijn erg instabiel, ze bevatten veel breuklijnen. Daarom is hakken bijna niet mogelijk en kan dit alleen maar met uiterste voorzichtigheid gedaan worden. Te Hennepe haalt de ruwe vorm van het beeld met een slijptol uit de steen. Daarna schuurt hij alles met de hand, net zo lang tot de steen glad aanvoelt en alle krasjes verdwenen zijn. Dit laatste voelt voor hem als een verlengstuk van zijn vroegere werk namelijk fysiotherapeut/masseur. "Als je masseert en na verloop van tijd voel je de harde spieren onder je handen verslappen, dan geeft dit een voldaan gevoel. Datzelfde gevoel treedt ook op als eindelijk na lang schuren de krasjes verdwijnen en de steen glad aanvoelt. Voor mij is een beeld pas goed als het prettig aanvoelt", legt Te Hennepe uit. Als de steen goed aanvoelt verhit hij de steen en brengt er was op aan. Deze trekt in de steen en na het poetsen ontstaat er een mooie zachte glans. Bovendien komen de prachtige kleuren van de steen beter tot hun recht en is de steen beschermd tegen weersinvloeden. De tijd die hij aan een beeld besteedt is heel verschillend. Soms ontstaat de ruwe vorm al na enkele uren en soms is hij maanden, zelfs jaren bezig. Dit laatste komt dan vooral omdat hij er zelf de tijd voor neemt. Ik vraag hem door wie hij geïnspireerd is en na lang nadenken zegt hij: "Er zijn diverse kunstenaars die ik, om verschillende redenen bewonder, zoals Van Gogh, Modigliani, René de Rooy, Dineke van de Geest, Chris Engels en Pinuccioi Sciola. Als ik hem vraag of hij het niet erg vindt om een beeld weg te doen, ontkent hij. "De wetenschap dat anderen er ook van genieten is toch heerlijk?" Ook wordt regelmatig gevraagd of hij cursussen of workshops wil geven. Maar dat wimpelt hij af door te zeggen "ik ben ook gewoon begonnen; als je het gevoel in je hebt moet je het gewoon proberen; iedereen heeft, ook op kunstzinnig gebied, bepaalde vaardigheden, maar je moet ze de kans geven om naar buiten te komen."

Hetgeen Rien te Hennepe en nog andere kunstenaars teweeg hebben gebracht is de schoonheid tonen van onze eigen natuur op Curaçao!

Culturele Agenda

Kunstenaar Machteld Solinger tijdens een IBB-workshop.

Workshop gezichtsyoga

Zaterdag 7 september, van 13.30 tot 17.00 uur: het leren ontspannen en versterken van de spieren in het gezicht voor een jeugdige en vitale uitstraling. Oefeningen die de circulatie van het gezicht, het hoofd, de hals en hoofdhuid stimuleren, hetgeen het zuurstofgehalte in het bloed verhoogt wat weer goed is voor de lichaamscellen. De meeste deelnemers zien binnen een aantal weken resultaat met slechts elke dag vijf minuten gezichtsoefeningen. Voor informatie en inschrijving, neemt u contact op met Yvonne Martin.

De workshop kunt u volgen voor 80 gulden p.p. inclusief o.b.; info@yogacentrumcuracao.com ; www.yogacentrumcuracao.com; Yoga Centrum Curaçao NV, Kaminda Johan M. Statius van Eps 14; Mobiel +5999 5283029.

'Faces of Curaçao'

De expositie 'Faces of Curaçao' in Landhuis Bloemhof met tekeningen van Faranú en fotografie van Mike Redman is te bezichtigen tot 21 september. Deze expositie staat onder auspiciën van Stichting Arte '99 en maakt deel uit van de activiteiten rond 150 jaar afschaffing van de slavernij. Het is een bijzondere tentoonstelling die geheel geïnspireerd is op de omgeving van Curaçao. Faces of Curaçao is een multidisciplinaire tentoonstelling waarbij 'kijken en erosie' twee belangrijke trefwoorden zijn. Participerende kunstenaars zijn de momenteel in Nederland voor 'kunstenaar van het jaar 2014' genomineerde Faranú van Curaçaose ouders en bekroond multidisciplinair kunstenaar Mike Redman. Faces of Curaçao is een project dat de nadruk legt op het kijken naar ogenschijnlijk algemene dingen. Het is een multidisciplinair project dat fotografie, beeldende kunst en video met elkaar verbindt. Deze tentoonstelling heeft in Rotterdam en New York mensen geïnspireerd en beide kunstenaars hebben later menig foto ontvangen van bezoekers die op hun beurt ook overal gezichten in begonnen te zien. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Landhuis Bloemhof, Santa Rosaweg 6, naast Café Tap Maar In, 737-5775, info@bloemhof.an, www.bloemhof.an en facebook: landhuisbloemhof.

Expositie IBB

Kunstenaar Machteld Solinger (1986, Nederland) resideerde vanaf mei bij het Instituto Buena Bista (IBB). Ter afsluiting van haar verblijf wordt er aanstaande maandagavond 2 september om 19.00 uur een expositie van haar werk geopend. De toegang is gratis. Instituto Buena Bista (IBB) is te vinden op het terrein van Klinika Capriles.

Solinger is een beeldend kunstenaar die aan de AKV/St Joost-academie in Breda studeerde. Ze heeft tijdens haar verblijf een workshop 'abstract schilderen' gegeven aan de IBB- studenten en in samenwerking met Gallery Alma Blou gaf zij in juni ook een lezing. Tijdens haar verblijf bij het IBB hield Solinger een blog bij over haar werkproces, haar verblijf in het gastatelier van het IBB en ook van allerlei voorwerpen en plaatsen die zij vond op Curaçao en die haar aandacht trokken. Haar blog is te vinden op www.machteldsolinger.wordpress.com

Het IBB wil ook meteen van de gelegenheid gebruik maken om zijn nieuwe studenten aan het publiek voor te stellen tijdens de opening van de expositie. Schooljaar 2013 - 2014 telt in totaal meer dan 10 nieuwe gezichten. Samen met de tweedejaars zijn er bijna 30 studenten.

Kunstmuur Albert Heijn

Op de Kunstmuur bij Albert Heijn zijn tot 2 september foto's te zien van Bea Moedt. Ze maakt al langer prachtige opnames van Curaçao.

Nieuws op cultureel gebied? Stuurt u uw info zo spoedig mogelijk naar agenda.cultuur@gmail.com

De foto's van Bea Moedt zijn nog tot maandag te zien bij Albert Heijn te Zeelandia. Foto: Ken Wong

Het einde van de Antillen

Het einde van de Antillen. Aldus de titel van het pas verschenen boek van Freek van Beetz over de politieke verwikkelingen van de laatste jaren van de Nederlandse Antillen. Hij werkte tussen 2001 en 2010 als adviseur van Miguel Pourier, Etienne Ys en Emily de Jongh-Elhage. Als Nederlandse ambtenaar, wel te verstaan, uitgeleend aan de Nederlandse Antillen om de kleine ambtelijke staf van de premier in deze ingewikkelde jaren bij te staan. Nu heeft hij zijn ervaringen en observaties op papier gezet.

Tekst: Brede Kristensen

De ondertitel van het boek luidt: Kroniek van een adviseur op Curaçao. Dat is het ook inderdaad, een uitgebreide kroniek met veel belangrijk feitenmateriaal. Dus geen analyse van gebeurtenissen, geen wetenschappelijke verhandeling, geen beschouwelijke evaluatie. Gewoon een gedetailleerd ooggetuigenverslag van wat zich heeft afgespeeld op de politieke weg richting een nieuwe staatkundige structuur, soms van dag tot dag. Af en toe krijgen we ook wat commentaar te lezen, vaak in brieven 'aan het thuisfront' of in zijn 'logboek'. Die maken deze kroniek van 300 pagina's waarin de vele heftige gebeurtenissen tamelijk droogjes worden beschreven, toch gemakkelijk leesbaar. Alhoewel ik me afvraag of een buitenstaander, onbekend met de vele namen van partijen en personen, met regelmatig wisselende relaties en gecompliceerde intriges, door de bomen het bos zal blijven zien.

De grote lijn van de gebeurtenissen heeft iedereen in de media kunnen volgen. Van Beetz zet alles wat er op politiek gebied tussen 2001 en 2010 gebeurde op een rijtje en biedt ons blikken achter de schermen. Want hij is een insider. Zo krijgt de lezer een goed beeld van de verschrikkelijke financiële (en ook politieke) gevolgen voor het Land vanwege het mismanagement bij de toenmalige ALM. Premier Pourier wist er niet goed raad mee. Het werd een lange martelgang. Ook krijgen we te horen wat Pourier eigenlijk vond van de consultants van het IMF die met weinig inzicht, weinig ervaring en weinig begrip toch een verreikende invloed uitoefenden. Tegelijkertijd vraagt de lezer zich af hoe het mogelijk is dat beide partijen aan beide kanten van de oceaan zich lange tijd door deze 'junior consultants' hebben laten leiden. Misschien kwam het Den Haag van pas, maar waarom heeft de Antilliaanse regering niet veel sterker geprotesteerd tegen het onvolwassen IMF-dictaat? Of waarom heeft Van Beetz, die als adviseur over een indrukwekkend netwerk in Den Haag beschikte, niet meer kunnen doen om het IMF-advies te relativeren? We lezen uitvoerig over de kortzichtige opstelling van staatssecretaris Gijs de Vries, die, zo had iedereen kunnen voelen aankomen, uitmondde in wat wel het 'verraad van Gijs de Vries' werd genoemd. De beloftes werden niet nagekomen. We lezen ook hoe jaren later enkele Nederlandse politici kennelijk betreurden dat Pourier in de steek was gelaten. Senator Egbert Schuurman bijvoorbeeld, die in 2006 minister Pechtold onder vuur nam: 'het gaat erom oplossingen te vinden voor de armoede en dat jongeren een toekomst hebben. In het verleden is Nederland daarin tekort geschoten, premier Miguel Pourier is afschuwelijk behandeld, daarover was iedereen het eens, met alle gevolgen van dien', zo hield hij de Eerste Kamer voor in 2006. Maar ik had graag willen weten wat diezelfde Schuurman deed ten tijde van het 'verraad van Gijs de Vries'. Wat speelde zich achter de schermen in Den Haag af? Tipjes van de sluier worden opgelicht, maar Van Beetz laat het bij tipjes. Een meer nieuwsgierig-onderzoekende instelling was wel nuttig geweest.

Vermoedelijk voelde de ambtenaar Van Beetz zich niet vrij om op kritisch onderzoek uit te gaan. Dat brengt ons bij het vaak gehoorde verwijt dat hij een 'spion van Nederland' was. Diverse keren brengt hij deze aantijging zelf ter sprake. Ik ken Van Beetz niet en heb mij niet verdiept in de roddels hierover. Uitgaande van de tekst van het boek moet ik zeggen dat ik geen enkele aanwijzing in die richting heb kunnen vinden. Wel is duidelijk dat hij een typische vertegenwoordiger is van het Nederlandse openbare bestuur. Dat staat erom bekend 'fatsoenlijk' te zijn met een in principe hoge moraal (vaak moeilijk in praktijk te brengen) maar ook regentesk. De Antilliaanse partij die daarmee de meeste gelijkenis vertoont is de PAR en dat is de partij die de premiers leverde voor wie hij werkte. Dat hij opvallend mild en tamelijk onkritisch over hen schrijft, is tegen deze achtergrond begrijpelijk. Ik kom er zo op terug.

Overigens moet gezegd worden dat hij, als kroniekschrijver, er meestal goed in slaagt zich van oordelen over de vele medespelers van andere politieke partijen te onthouden. Wel krijgt de lezer de kritiek soms bijna in de mond gelegd. Alleen wanneer bepaalde spelers het in zijn ogen te bont maken, volgen er veegjes uit de pan.

Het beeld dat de lezer krijgt van de politieke omgeving zowel in de Nederlandse Antillen als ook in Nederland is er een van toenemende complexiteit, van verwarring en tegenstelling. Over problemen in de Curaçaose Eilandsraad in juni 2008 schrijft hij: 'De coalitie op eilandsniveau staat voortdurend onder druk en wordt niet als sterk en als een eenheid ervaren. De gedeputeerden doen hun best, maar worden in de uitvoering van hun beleid geplaagd door onderlinge tegenstellingen en vooral door de weinig constructieve opstelling van de oppositie.' Individuele bewindslieden en leden van raad en Staten veranderden frequent van richting, legden mijnen neer, trokken rookgordijnen op en zorgden voor hopeloze patstellingen. Wat een hoeveelheid tijd, geld en energie ging daarmee verloren! Dat maakt deze kroniek goed duidelijk. Sommige Nederlandse politici, zoals Rita Verdonk en Hero Brinkman konden er trouwens ook wat van.

Interessant is de rol die de beide ministers van Financiën en de centrale bankdirecteur speelden om het struikelblok van de schulden weg te nemen, maar weer moeten we met een tipje van de sluier genoegen nemen. Toen het proces om tot een akkoord over de schuldenproblematiek te komen in september 2005 vast zat, werd op een terrasje in Den Haag geopperd om eindelijk minister van Financiën Zalm erbij te betrekken. Dat gebeurde en daarna kwamen er van die kant inderdaad acceptabele en creatieve voorstellen. Maar waarom was dat niet veel eerder gebeurd? Waarom liep de coördinatie aan beide zijden van de oceaan lange tijd zo verschrikkelijk moeizaam? Toen de kogel eenmaal door de kerk was en er een einddatum opdoemde, bleken de overgebleven struikelblokken veel eenvoudiger te kunnen worden weggeruimd. Duidelijk is ook dat premier De Jongh-Elhage een gave bezat om struikelblokken op te ruimen (al kon ze die op ongelukkige momenten ook zelf opwerpen en voor onnodige polarisatie zorgen). Ook Van Beetz als adviseur lijkt dan meer op dreef te komen. Nadat een half jaar voor 10/10/10 het kabinet-Balkenende IV ten val kwam, was de grote vraag of de staatkundige verandering wel door een demissionair kabinet in Nederland mocht worden afgerond. Was dit niet een te 'controversiële' kwestie? Zo niet, dan zou er opnieuw uitstel zijn met onvoorspelbare gevolgen. Brieven met een heldere argumentatie door Van Beetz opgesteld en effectief overleg met belangrijke Haagse actoren maakten de weg vrij voor een vlotte afronding. Zo kon 10/10/10 uiteindelijk doorgang vinden.

Is het boek als kroniek bijzonder geslaagd en goed bruikbaar voor journalisten, historici en bestuurskundigen, als informatiebron voor analyses en beschouwingen, ik weet niet helemaal zeker of toekomstige politici er iets van zullen leren. Wat mij betreft had Van Beetz best hier en daar wat vragen mogen stellen en beantwoorden. Waarom lukte het niet met de ALM? Omdat de overheid aandeelhouder was? Vanwege politieke benoemingen en de daaruit volgende mismanagementblunders? Vanwege de controversiële rol van de vakbeweging? Vanwege een te groot en te onduidelijk gemotiveerd personeelsbestand? Vanwege de kleinschaligheid die moeilijk te combineren is met een modern luchtvaartbedrijf? Of vanwege aarzelende bestuurders?

Of vragen over de ingewikkelde langdurigheid van het politieke proces van staatkundige vernieuwing. Vanwaar dat onvoorstelbare gebrek aan coördinatie en samenwerking van de verschillende partijen betrokken bij de staatkundige vernieuwing, de misverstanden, de misinterpretaties, het wantrouwen, de polarisatie en de voortdurende neiging van politici om als biljartspelers de onderlinge strijd over de 'band van het volk' te spelen. Terwijl iedereen weet dat samenwerking in een dergelijk complex proces basisvoorwaarde en polarisatie desastreus is. In dat verband had best gekeken kunnen worden naar de soms regenteske houding van de PAR. Zou die niet mede de oorzaak kunnen zijn dat het zo onontbeerlijke politieke en het maatschappelijke draagvlak zwak bleven? Dat de oppositie steeds het gevoel had buiten spel te zijn gezet? De ingrijpende veranderingen van deze jaren, zoals eerst de beleidsombuigingen waaraan Pourier werkte en later de staatkundige veranderingen, zijn zonder maatschappelijk en politiek draagvlak nauwelijks uitvoerbaar. Bijgevolg zien we continu veranderende coalities, patstellingen en verwarring bij de mensen, zich uitend in wisselvallig stemgedrag. Dat is precies het beeld dat deze kroniek oproept. En dan de intrigerende vraag waarom sommige bewindslieden zoveel meer voor elkaar wisten te krijgen dan andere? Natuurlijk een kwestie van persoonlijkheid. In moeilijke omstandigheden voelen sommige mensen zich juist uitgedaagd en ontwikkelen hun creatieve vermogen, terwijl anderen geblokkeerd raken of de strijd aangaan en een hopeloze polarisatie bewerkstelligen, waar niemand mee gediend is. Maar het heeft ook te maken met de mensen met wie men moet samenwerken. Zorgen dat de juiste mensen op de juiste plekken in teams en netwerken zitten, is cruciaal.

Opvallend is tenslotte dat slechts in een enkel zinnetje wordt gerept over het inrichtingsproces van de nieuwe bestuurlijke organisatie voor de beide nieuwe landen. Of een nieuw land kans van slagen heeft, is daarvan in hoge mate afhankelijk. De geringe aandacht van bestuurders en hun adviseurs heeft niet bijgedragen aan een vlotte inrichting en een redelijk functionerend apparaat. Zonder dat blijft openbaar bestuur ineffectief.

Al lezend springen de vragen als paddenstoelen uit de grond. Het zou geen gek idee zijn als de auteur met een vervolg komt om dergelijke vragen te stellen en wellicht ook wat nuttige antwoorden te geven. Deze kroniek biedt daartoe een prachtig uitgangspunt.

F.van Beetz, Het einde van de Antillen, Kroniek van een adviseur op Curaçao, 2013.

Churandy Martina toen hij nog voor de Nederlandse Antillen liep.

Letra

Javier Marías
'De laatste keer dat ik Miguel Desvern zag, was ook de laatste keer dat ik zijn vrouw Louise zag...' Zo begint de intrigerende nieuwe roman van Javier Marías, Los Enamoramientos, inmiddels in het Engels vertaald als The Infatuations en ongetwijfeld ook binnenkort in het Nederlands verkrijgbaar. De dood is een zekerheid, maar onze identiteit is verre van zeker en ook na onze dood zullen onze nabestaanden gissen naar onze ware identiteit. Sterker, we gissen er ook zelf naar. Wat voor het oog zo'n perfecte relatie was, Miguel en Louise, zou ook weleens schaduwzijden kunnen hebben. De vertelster observeert het paar en begint nieuwe dingen te ontdekken. Typisch voor Marías is dat niets vast ligt. Altijd doemen nieuwe perspectieven op. Trouwens, zijn personages zijn vaak tolken en vertalers (dat is ook zijn eigen beroep), omdat die, in zijn eigen woorden, 'hun eigen stem zijn kwijtgeraakt'. Marías ontving veel prijzen zoals de Venezolaanse Romulo Gallegos-prijs en recent de Prix Formentor.

Derek Walcott
Op zijn geboorte-eiland St. Lucia ging het nieuwe toneelstuk van Derek Walcott, O starry starry night, voor het Caribisch gebied in première. Aan de hand van het bezoek van Gauguin aan Van Gogh in zijn huis in Arles, Frankrijk, wordt het thema vriendschap en kunstenaarschap uitgewerkt. Of beter, het conflict tussen deze beide. Aanleiding voor het conflict is de relatie die zij onderhouden met dezelfde prostituee. Maar hun relatie is ten diepste conflictueus en dat heeft te maken met het innerlijke conflict tussen kunst en vriendschap, waar de hoofdpersonen beiden geen raad mee weten. Momenteel is zijn dochter Anna Walcott bezig voorstellingen ervan in Trinidad te organiseren.

Javier Marías

Eerder schreef Walcott de toneelstukken Moonlight en Pantomime. Walcott lijkt in toenemende mate productief te zijn. Wat veel mensen niet weten is dat hij ook schildert en door Gauguin gefascineerd is.

Ars Poëtica

Jazz

Jazz is. Jazz leeft. Gebeurt. Beweegt. Jazz neemt. Jazz geeft. Jazz weet. Jazz spreekt. Jazz doet. Jazz laat. Jazz komt. Jazz gaat. Uniek. Muziek. Van vlees en bloed. Jazz waagt. Jazz wint. Breekt baan. Jazz bonkt. Jazz staat. Jazz valt. Is overal. Ontroert. Verwarmt. Grijpt bij de keel. Jazz knettert. Knalt. Ontketent. Heerst. Jazz heelt. Jazz zuivert. Lichaam. Geest. Jazz swingt. Jazz vecht. Is waar. Is echt. Geen loze kreet. Geen leeg gebaar. Jazz werkt. Versterkt. Ontwapent. Toont. Jazz laaft. Jazz loont. Is water. Brood. Jazz lacht. Jazz huilt. Jazz in. Jazz uit. Legt bloot. Daagt uit. Jazz kookt. Jazz bruist. Jazz troost. Jazz bijt. Jazz bloedt. Heeft schijt. Is zwart. Is wit. Is rood. Niet grijs. Jazz vloekt. Jazz moet. Verbroedert. Zoekt. Jazz vindt. Jazz wijst. Jazz schokt. Jazz eist. Jazz hoog. Jazz laag. Jazz voor. Jazz na. Jazz rookt. Jazz jaagt. Is eigen baas. Vereent. Verzoent. Begeestert. Woedt. Bevrijdt. Bewijst. Begrijpt. Vervoert. Jazz spreidt. Jazz sluit. Bezielt. Verrijkt. Geeft hoop. Verblijdt. Jazz shittert. Glanst. Jazz flitst. Jazz danst. Verhit. Zweept op. Bemint. Verleidt. Jazz roept. Jazz voelt. Jazz groeit. Jazz bloeit. Jazz blaakt. Jazz blijkt. Betovert. Geilt. Jazz ademt. Zweet. Jazz fluistert. Schreeuwt. Ontmaskert. Snijdt. Jazz glijdt. Jazz sluipt. Jazz slijpt. Jazz spuit. Jazz klinkt. Jazz dwingt. Jazz lonkt. Jazz blinkt. Jazz vraagt. Jazz raakt. Verlost. Verbaast. Viert feest. Verklaart. Is bitter. Zoet. Is hot. Is cool. Jazz ijlt. Vooruit. Voorbij. Ver weg. Dichtbij. Paraat. Bereid. Op weg. Altijd. Jazz was. Jazz is. Jazz blijft.

Jules Deelder

Huntu Kòrsou

Hulp aan de gemeenschap (3)

Zoals ik reeds eerder schreef zijn vele maatschappelijke organisaties op Curaçao afhankelijk van financiële ondersteuning om hun werkzaamheden die bijdragen aan een beter leefklimaat, te verwezenlijken. Er zijn verschillende fondsen die actief zijn en gelden beschikbaar stellen aan deze instellingen.

Tekst: Shakti-Aroena Lakhi

Eén ervan is Samenwerkende Fondsen (SF) die in het Caribisch deel van het Koninkrijk 50 initiatieven in 2011 heeft ondersteund voor een bedrag van vier miljoen gulden. SF wordt in dit deel van het Koninkrijk vertegenwoordigd door adviescolleges. Zij beoordelen de aanvragen en geven vervolgens advies aan SF. Op Curaçao is projectcoördinator Marisela Flemming hiervoor verantwoordelijk.

Met financiële steun wil Samenwerkende Fondsen volgens Flemming: “De sociale betrokkenheid in het Caribische deel van het Koninkrijk vergroten. Mensen met elkaar in contact brengen en ze vooruit helpen. Het gaat om iedere burger op het eiland en vooral om de meest kwetsbare groepen binnen onze samenleving, te weten kinderen, jongeren, vrouwen en ouderen. Zodat zij kansen krijgen om zichzelf te kunnen ontplooien tot bewuste en volwaardige burgers.”

In SF zijn vijf verschillende fondsen vertegenwoordigd die hun krachten hebben gebundeld om in het Caribisch deel van het Koninkrijk zo efficiënt mogelijk te werk te gaan en zodoende hun doel te bereiken. Op deze manier wordt het ook voor de aanvrager een stuk gemakkelijker om een beroep te doen op ondersteuning. Dus, zoals Flemming uitlegt: “In plaats van al deze fondsen individueel aan te schrijven, hoeft dus maar één keer een aanvraag te worden ingediend.”

De fondsen die gezamenlijk dit werk doen zijn ten eerste Stichting Kinderpostzegels Nederland, die met opbrengsten van hun jaarlijkse kinderpostzegelactie projecten ondersteunt voor kinderen en jongeren tot 18 jaar. Daarnaast het Oranje Fonds dat projecten ondersteunt die de betrokkenheid van burgers in de samenleving bevordert. Fonds Sluyterman van Loo richt zich op zelfredzaamheid van ouderen. De vierde partner is het Skanfonds dat mensen in kwetsbare posities de kans geeft om mee te doen in de samenleving. En als laatste Innovatiefonds Zorgverzekeraars dat een deel van haar inkomsten inzet voor een betere gezondheidszorg.

Op Curaçao worden diverse projecten ondersteund. Van naschoolse opvang, huiswerkbegeleiding en muzieklessen aan kinderen tot begeleiding van alleenstaande moeders. Flemming zegt: “Het is de zorg van de overheid om al deze projecten te adopteren en te ondersteunen, zodat de duurzaamheid ervan gegarandeerd wordt. Wij van SF dragen bij waar het kan. Het is voor ons niet haalbaar alles blijvend te subsidiëren.”
Als voorbeeld geeft zij Stichting ‘Karchi 60+’ die voor ouderen verschillende activiteiten organiseert zoals uitstapjes, huishoudelijke hulp en informatieve sessies. Flemming: “Sinds het wegvallen van Amfo (Antilliaanse Medefinancieringsorganisatie) zit deze organisatie in een financieel dal. Het is nu aan de overheid om het stokje over te nemen, maar door beperkte financiële middelen is dit tot nu toe niet gebeurd.” Nu is SF benaderd voor ondersteuning.

Uit het gesprek met Flemming komt naar voren hoe essentieel de rol is van SF in het belang van duurzame ontwikkeling. Niet alleen voor ons eiland, maar ook voor onze zustereilanden. Wat zou er gebeuren met al deze initiatieven als dit fonds er niet zou zijn? Het antwoord weet u na het lezen van dit artikel inmiddels wel.

Meer informatie: www.samenwerkendefondsen.org/samenwerkendefondsen/

Huntu Kòrsou

Ir. Shakti-Aroena Lakhi is voorzitter en medeoprichtster van Huntu Kòrsou. Een stichting die zich inzet voor een ‘better quality of life’ op Curaçao. Meer lezen over dit initiatief: www.huntu-korsou.org en www.facebook.com/HuntuKorsou .

Puzzels

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL:
1. Wijk; 5. oude vochtmaat; 8. soort kramp; 12. boom; 13. opkomst; 16. Europeaan; 17. overdreven; 18. het wezenlijke; 19. maar; 21. muzieknoot; 22. drietal; 24. stad in Frankrijk; 26. windrichting; 28. los (van zand); 30. bijbelse figuur; 31. droog; 32. bedriegen; 35. regeringsstelsel; 37. bevel; 38. groep wielrenners; 39. achter; 40. bidhuis; 42. klimop; 45. domkop; 46. verhoogde toon; 48. zoon van (voor Schotse namen); 49. grote houten hamer; 51. haringnet; 53. stad in Japan; 55. geliefde van Zeus; 56. stuk hout; 58. klip; 60. rund; 61. gevangeniskamer; 63. Spaanse stad; 65. loot; 66. bijbelvertaling; 67. tuin; 68. dans.

VERTICAAL:
1. Bevochtigen; 2. melkklier; 3. klein kind; 4. belasting voor het gebruik van een weg; 5. fout; 6. reeds; 7. computeronderdeel; 8. aldus (Lat); 9. bolgewas; 10. vreemde taal; 11. pleziertje; 14. nachtkleding; 15. godin van de dageraad; 18. staatsgreep; 20. rijzig; 23. moeilijkheid waarvoor men geen oplossing ziet; 25. zangwijze; 27. rivier in Venezuela; 29. deel van het bestek; 31. soort stof; 33. ik (Lat.); 34. ontkenning; 35. strafwerktuig; 36. voormalige Chinese leider; 40. muzikanten; 41. tobbe; 43. nalatig; 44. feest (Sp.); 46. God in de Islam; 47. engel; 50. ovenkrabber; 51. jonge stier; 52. vod; 54. grofgebouwd mens; 57. Turkse titel; 59. kraan; 62. Frans lidwoord; 64. Engelse ontkenning; 65. oude lengtemaat.

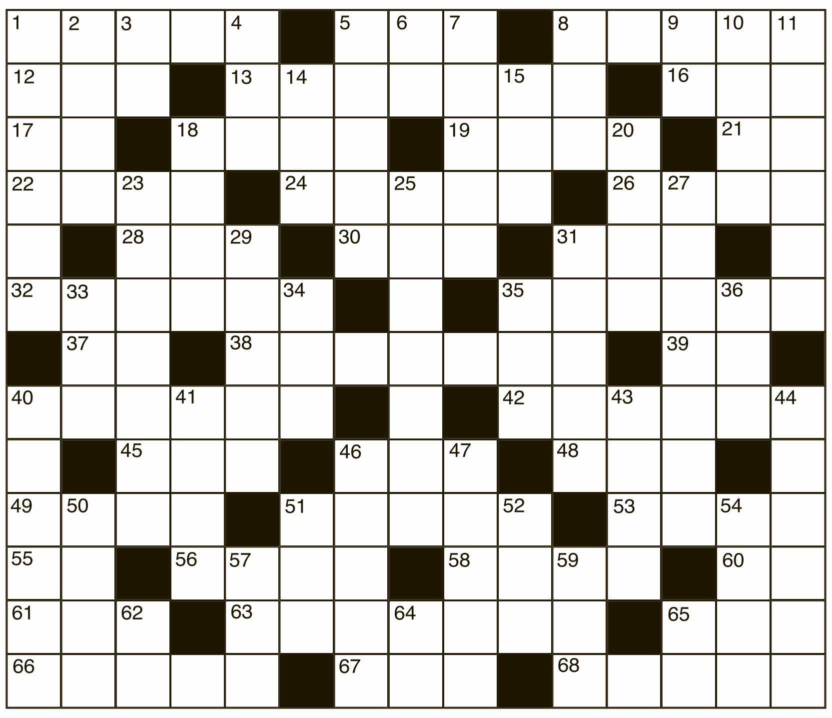

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

Kristine Hollander
Rudolfarendsstraat 24
Aruba

S.V. Hato
Jandoret 38 B
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2, tijdens kantooruren. Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744. De prijzen vervallen na drie maanden.

ANAGRAM

Op elke verticale regel dient een woord van vier een van vijf en een van zes letters te worden ingevuld. Het woord van vijf letters bestaat uit de letters van het voorgaande woord plus 1, het woord van zes letters bestaat uit de vijf letters van het voorgaande woord plus 1. Als de hele puzzel juist is ingevuld, vormen de letters op de vet omlijnde regel een woord.

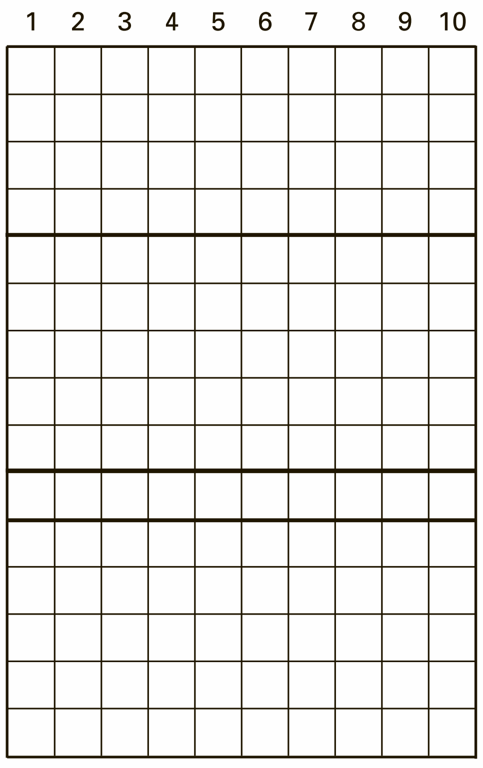

1. Geestdrift, in gebreke blijven, wollen stof;
2. toespraak, strafwerktuig, troep herten;
3. kalmte, vis, weegtoestel;
4. hetzelfde, spijkerstof, zeker persoon;
5. destijds, zangstem, gezicht;
6. bewijsstuk, hijswerktuig, uitgestrektheid;
7. lol, zeer buigzaam, versie;
8. middelpunt, draaien, berouw;
9. zwart afzetsel, planter, uitvoer;
10. bevlieging, kussenblok, trektuig.

CRYPTO-OVERLAPPER

Op elke regel twee woorden invullen. Twee of meer eindletters van het eerste woord zijn meteen de beginletters van het tweede woord.

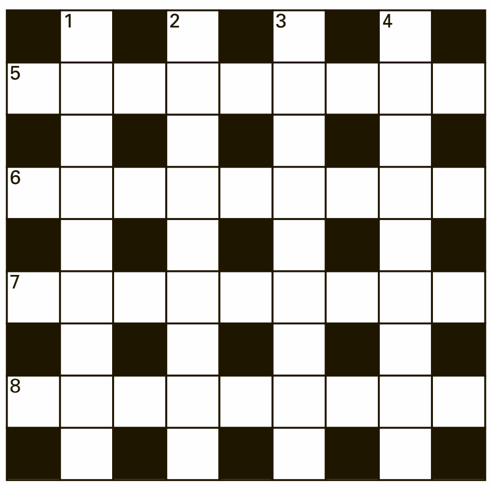

HORIZONTAAL:
5. Toon meer bij het zeilen (5);
Ook een moment zonder ruzie (8);
6. Reis om te ontsnappen (6);
Groot geurend glas (8);
7. Inrichting voor de zending (5);
Tijdelijk gevecht (7);
8. Muziekinstrument van een betoverend meisje (5);
Hondse knaap (6).

VERTICAAL:
1. Tijdverlies voor een vorst (6);
Dodelijk voor een Balt met vis (6);
2. Met kanonnen door Sluis gekomen (7),
Op de hei of aan boord (5);
3. Letter volgens plan (5);
Gevoelig bezig zijn (6);
4. Geduldige geest (5);
Bevracht met kogels (7).

WOORDZOEKER

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

B	M	A	A	R	L	A	T	S	T	I	U	R
L	N	E	N	N	E	K	R	E	V	I	S	E
O	E	M	D	O	M	K	E	R	K	N	T	L
W	H	D	S	P	R	U	I	T	H	M	R	O
E	T	I	D	M	O	I	R	E	N	E	A	D
N	E	O	O	A	G	A	R	E	I	N	T	N
E	K	R	M	T	L	E	S	T	E	G	S	E
K	IJ	S	E	L	M	T	N	B	A	I	A	M
K	R	D	O	I	O	E	B	D	E	N	W	IJ
U	S	D	E	O	T	O	N	A	T	G	K	L
R	O	T	B	R	R	E	K	D	U	L	L	N
D	B	A	E	H	R	I	R	I	E	E	E	E
N	N	V	C	E	L	G	E	A	M	R	B	E
A	D	S	I	F	IJ	R	D	E	B	O	A	N
A	F	D	U	S	D	A	N	I	G	A	S	A
A	R	N	E	N	N	U	G	R	E	V	C	A

Aandrukken
Aaneenlijmen
Advertentie
Afschrobben
Arts
Bedrijf
Blowen
Bosrijk
Cabaretiere
Dierendag
Doler
Dollar
Domkerk
Dusdanig
Flik
Heremiet
Inmenging
Koolmot
Ladde
Meute
Nabootsen
Ohio
Orel
Rog
Sabelkwast
Spruit
Tampon
Uitstalraam
Vergunnen
Verkennen

PUZZELSLANG

Begin bij vakje 1. Bij elk volgend cijfer begint een nieuw woord. De laatste letter van een woord is telkens de eerste letter van het volgende woord. Bij goede invulling, is in de licht gekleurde vakjes een woord te lezen.

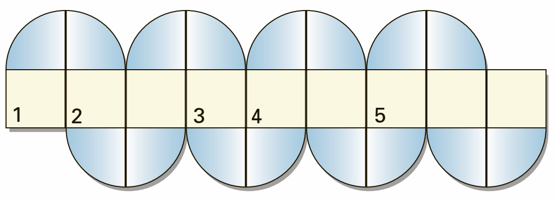

1. Reukstof uit viooltjes; **2.** lapzwans; **3.** bazar (Ind.); **4.** reukstof; **5.** schetsen.

© Puzzelland/130831

SUDOKU

					2			3
	7		3	6	1		5	2
		6	5		8		1	
1	4			2			8	9
		8		3				
	9				4	1		
9							6	
2			7			3		1
		4	9		5	7		

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

Oplossing vorige week

2	5	3	6	4	7	8	9	1
6	8	1	9	2	5	7	3	4
7	4	9	1	8	3	2	6	5
3	6	4	2	7	8	1	5	9
9	2	5	3	6	1	4	7	8
8	1	7	4	5	9	6	2	3
4	7	8	5	3	2	9	1	6
1	3	2	8	9	6	5	4	7
5	9	6	7	1	4	3	8	2

OPLOSSINGEN VAN VORIGE KEER

Prijspuzzel: HORIZONTAAL: 1. Wan; 4. wederik; 10. boa; 13. atap; 15. galon; 16. leen; 17. naald; 19. ast; 20. terra; 21. deugd; 23. icing; 25. er; 27. boe; 29. one; 30. ka; 31. lans; 33. jeugd; 34. rans; 36. de; 37. ia; 38. ik; 39. re; 40. boom; 42. adhoc; 43. asem; 45. on; 46. arg; 48. ill; 50. po; 51. blijde; 53. slurf; 55. taats; 57. bra; 59. balie; 61. esla; 62. drake; 64. sans; 65. let; 66. looping; 67. pot. VERTICAAL: 1. Wankel; 2. ata; 3. naad; 5. eg; 6. daad; 7. els; 8. roti; 9. in; 10. berg; 11. oer; 12. ananas; 14. plebs; 16. lener; 18. duo; 20. tin; 22. gejaagd; 24. codicil; 26. radon; 28. tucht; 30. kneep; 32. neo; 35. ars; 40. bottel; 41. malta; 43. alras; 44. molest; 47. rijs; 49. lub; 51. balt; 52. ebro; 53. saki; 54. flap; 56. ase; 58. rap; 60. ino; 62. do; 63. en. **Crypto-overlapper:** Horizontaal: 5. Kloslijvig; 6. opkamerel; 7. prollende; 8. kapokeren. Verticaal: 1. Slipvrijaf; 2. ijszaklood; 3. zijgevelen; 4. sirendier. **Anagram:** 1. game-magie-enigma; 2. sier-eiser-erosie; 3. bora-borat-tarbot; 4. ster-ernst-snater; 5. riek-skiër-estrik; 6. lies-slier-relais; 7. vaal-afval-vlakaf; 8. lier-larie-israël; 9. arts-sater-etgras; 10. poes-sloep-sloper. Gevraagd woord: EETSERVIES. **Woordzoeker:** STRAATSTEEN **Puzzelslang:** 1. Soft; 2. tsarina; 3. atap; 4. poolzee; 5. erasmus. Sleutelwoord: STRAPLESS.

Mediterraan dieet

Frittata is afkomstig uit Italië en ontstaan uit armoede. Frittata kan worden gemaakt met vele soorten ingrediënten, te weten met groenten, pasta's, bonen en restjes vlees.

Tekst: Mirjam de Windt

Op het platteland werd dit vroeger veelal gegeten, omdat men zich niet iedere dag een nieuwe maaltijd kon veroorloven en/of daar er genoeg over was gebleven van de dag ervoor. Gezien het feit hoeveel meer u moet uitgeven voor de voeding en gezien dat er nog steeds mensen in deze moderne wereld zijn die honger lijden, kan eigenlijk niemand met een goed geweten eten dat overblijft zomaar weggooien.
Frittata is een gerecht voor restverwerking bij uitstek. Door middel van een algemeen recept voor frittata kunt u gemakkelijk restjes verwerken in een lekkere en gemakkelijke andere maaltijd. Indien u ingrediënten gebruikt die over het algemeen geadviseerd worden voor preventie, des te beter.
De 'moderne' frittata is een kruising tussen een omelet, een pizza en een pannenkoek. Het wordt gemaakt van ei met geraspte kaas, kwark, aardappel, ui, peper en kruiden zoals de tuinkruiden oregano, tijm en rozemarijn. Bij het klaarmaken gebruikt men meestal boter en olie. Een frittata kan echter van diverse ingrediënten worden bereid.

Analyserend
Dit frittata-recept levert voor uw dagelijkse behoefte aan voedingsstoffen voldoende eiwitten, vetten, ijzer, vitamine A en vitamine B2. Deze voedingsstoffen zijn afkomstig van de kikkererwten en de eieren.
Door de kikkererwten bevat dit gerecht ook vezels, wat normaliter niet het geval is bij een omelet.
Cholesterol komt helaas rijkelijk voor. Het cholesterol wordt alleen door de eieren geleverd. Hiermee kunt u niets doen om de hoeveelheid te verminderen. Er bestaan wel cholesterol-arme eieren of eiermengsels ('egg-beaters'), maar uiteraard met veel manipulatie tot stand gekomen. Dus, niet aan te raden. Bedenk altijd dat het merendeel van het cholesterol in uw voeding, door verteringsprocessen in de ontlasting terecht komt en niet zo'n grote invloed heeft op de cholesterolspiegel in uw bloed. Vetrijke gerechten, verzadigde vetten en transvetten zijn de werkelijke boosdoeners voor hoge cholesterolspiegels.
Voor degenen die een natriumbeperkt dieet hebben, kunt u het zout verminderen door gedroogde kikkererwten te gebruiken die u zelf kookt en geen zout aan het recept toe te voegen.

Alle keukens van de landen van het Middellandse Zeegebied, vormen gezamenlijk de mediterrane keuken: onder meer Spanje, Italië, Portugal, Turkije, Marokko, Kroatië, Griekenland en een deel van het zuiden van Frankrijk. De mediterrane keuken of het zogenoemde mediterraan dieet wordt beschouwd als één van de gezondste en voorkomt onder meer hart- en vaatziekten. In het artikel van Hans de Haan op pagina 4 van deze Ñapa kunt u lezen hoe dit dieet ontstaan is en hoe het zich bewijst voor wat betreft preventie.
Het mediterraan dieet is heel goed te integreren in onze keuken zonder afstand te moeten doen van onze eigen lekkere, inlandse producten.
Kenmerken van het mediterraan dieet zijn in het kort als volgt:
Verse producten uit de omgeving gebruiken. Veel groenten en fruit en goed gevarieerd. Geef zoveel mogelijk de voorkeur aan verse seizoengroenten en -fruit. Eet veel rauwkost.

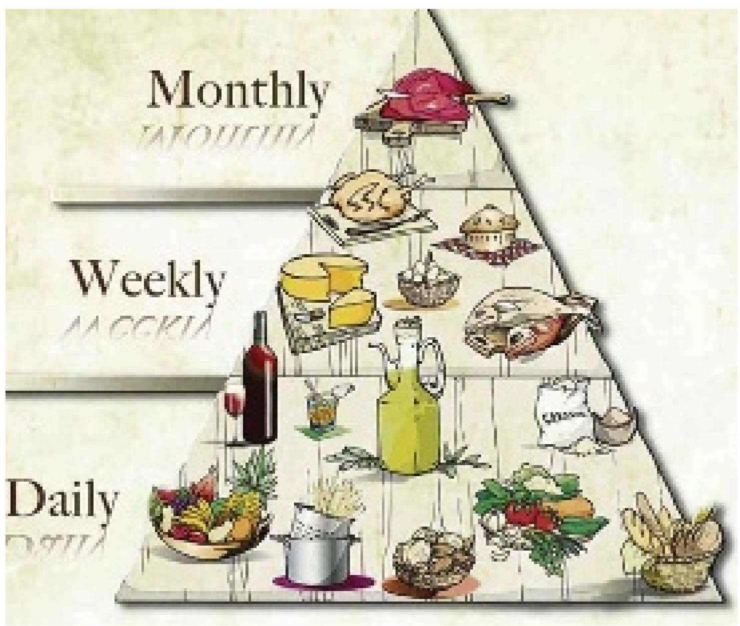

Peulvruchten vormen ook een belangrijk onderdeel, bijvoorbeeld linzen, kikkererwten en spliterwten. Herontdek lekkere maaltijden met peulvruchten en gezonde ingrediënten. Jammergenoeg is onze traditionele 'bonchi kora ku rabu' niet mediterraan.
Eet met mate rood vlees en gevogelte (maximaal 100 gram per dag). Vervang regelmatig vlees door vis (minimum 2 maal per week).
Olijfolie is de voornaamste bron van vetten in het Middellandse Zee-gebied. Gebruik gewone olijfolie voor bakken, wokken en braden. En Extra Virgin voor salades, koude sauzen en dressings.
Met betrekking tot het gebruik van zuivel producten: gebruik verse kaassoorten, yoghurt en andere gefermenteerde melkproducten. In plaats van mayonaise is het aan te raden om yoghurt als basis te gebruiken voor koude sauzen en dressings.

Noten en zaden zijn onmisbaar in uw mediterraan dieet, om te verrijken en voor tussendoor.
Breng uw voeding op smaak met tuinkruiden in plaats van met zout of zoutmengsels.
Eet weinig zoetigheid en drink alcohol met mate. Snoepen alleen bij speciale gelegenheden en alcohol voornamelijk bij de maaltijd.
Tenslotte, u dient ernaar te streven om uw maaltijden met een zekere regelmaat, rust en gezelligheid te nuttigen. Haastig eten hoort niet bij het mediterraan dieet.

Het gerecht van deze aflevering is een eerste greep uit verschillende recepten die wij u zullen aanbieden, met adviezen, ideeën en tips om aan het mediterraan dieet gewend te raken.
Serveer een rauwkostsalade (dressing op basis van olijfolie of yoghurt) en volkorenbrood met de frittata en u heeft eenvoudig een mediterraan gerecht.

Miriam de Windt is diëtiste en natural nutritionist.
T 889-1788
C 520-6932
E mdewindt@scarlet.an.

Voedingswaarde voor 1-persoonsportie (uitgaande van 6 personen voor het recept)

Voedingsstoffen	Hoeveelheid	% DAH
Calorieën/ kJoules	170 / 714	9%
Natrium	223 mg	11%
Eiwitten	12 g	12%
Kalk	54 mg	8%
Vetten	11 g	16%
IJzer	2.2 mg	15%
Verzadigde vetten	2 g	10%
Vitamine A	190 mcg	21%
Vitamine B1	0.09 mg	9%
Vitamine B2	0.22 mg	17%
Vitamine C	3 mg	4%
Cholesterol	222 mg	80%
Koolhydraten	6 g	0
Voedingsvezels	3 g	10%

De percentages zijn berekend op basis van 2000 calorieën (8400 Kjoules) per dag, voor een gezonde volwassene.

Kook mee met May

Fritatta met kikkererwten

Voor 6 personen

Ingrediënten:
2 cups gekookte kikkererwten, velletjes verwijderd (kikkererwten uit blik goed afspoelen en in zeef laten uitlekken)
8 eieren
2 tenen knoflook, schoongemaakt en heel fijn gesneden
1/4 cup Italiaanse (platte) peterselie, fijn gehakt
zout en vers gemalen zwarte peper
2 eetlepels extra virgin olijfolie

Bereidingswijze:
De kikkererwten met een vork prakken.
De eieren goed kloppen.
De knoflook en peterselie toevoegen.
Met zout en peper kruiden.
De kikkererwtenpuree er luchtig doormengen.
In een Teflon-koekenpan op een middelmatig heet vuur de olie verhitten.
De eiermassa toevoegen. Het vuur laag zetten.
Zachtjes laten bakken, af en toe de pan iets schuin houden om de vloeibare massa naar de rand van de pan te laten lopen.
Als de omelet bijna gestold is, omkeren met behulp van een deksel of een bord, en 1 minuut aan de andere kant laten bakken (niet bruin laten worden!)
Uit de pan nemen, op een schaal doen en in punten snijden.
Warm of op kamertemperatuur serveren.

Eet smakelijk,

May

WIJNADVIES

Verzorgd door de wijnspecialisten van Licores Maduro

Blaufränkisch, Franz Weninger, Mittelburgenland, Oostenrijk

Druivensoort: **Blaufränkisch**
Streek: **Mittelburgenland, Oostenrijk**
Kleur: **Rood met paarse tint**
Geur: **Asters, rozemarijn**
Smaak: **Donkere bessen en rijpe kersen**

Bij deze mediterrane frittata met kikkererwten en Provençaalse kruiden serveren we een minder bekende wijn uit het wijnland Oostenrijk.
Namelijk een wijn van de Blaufränkisch-druif uit het kleine dorpje Horitschon in het Mittelburgenland. De wijnmaker is daar zeer bekend en heet Franz Weninger, een bijzondere wijnboer met authentieke Oostenrijkse druiven. Ze zijn vooral bekend geworden met hun droge rode wijnen. We proeven kersen, donkere bessen, maar ook rozemarijn, tijm en iets leerachtigs.
Vooral bij quiches en frittata's erg geschikt omdat daar vaak rijpe kruiden in gebruikt worden. Ook heb je iets rijps/meligs nodig als peulvruchten of linzen.
Misschien minder bekend, maar zeker niet minder bemind.

Santé!
Erik van Kampen, sommelier.

LICORES MADURO

Deze wijn is verkrijgbaar bij The Store Licores Maduro en uw favoriete supermarkt!

Het genot van wijn

Oostenrijk, land van de Grüner veltliner

In 2007 verwierf een vijfde wijnregio in Oostenrijk de status van een eigen appellatie. Reden om opnieuw aandacht te besteden aan een wijnland dat 25 jaar geleden op sterven na dood was.

Tekst: Erik van Kampen

De wijnstreek Kamptal, in het noordwesten van Oostenrijk vlakbij de Donau, kan nu ook prat gaan op een eigen DAC. Deze 'Districtus Austriae Controllatus' is de Oostenrijkse tegenhanger van de Franse 'appellation controlée'.
Zo'n appellatie geeft de consument de garantie dat de wijndruiven alleen uit de afgebakende regio Kamptal afkomstig zijn, en onderkent tegelijk dat de wijnen van Kamptal een eigen identiteit hebben, verschillend van andere streken. De DAC geldt alleen voor witte wijnen van Riesling en de inlandse Grüner veltliner. Dat waren sowieso al de wijnen waarmee Kamptal een wereldreputatie had verworven net zoals haar buren Wachau en Kremstal.

Fred Loimer, voorzitter van het Regionaal Comité van de DAC en zelf wijnmaker, legt uit: "Ons doel is om wereldwijd een duidelijke positionering te krijgen voor onze wijnregio en de 600 wijndomeinen die hier actief zijn. We willen ons focussen op de essentie: de typiciteit en unieke kwaliteiten van onze regio. Hier in Kamptal, en bij uitbreiding in het hele Donaugebied, rijpen de Riesling en Grüner veltliner zoals nergens anders in de wereld."
Kamptal is de vijfde wijnregio in Oostenrijk die dit appellatie-systeem invoert, na Weinviertel, Mittelburgenland, Kremstal en Traisental. De eerste DAC-jaargang is 2008. Het bevestigt het hernieuwde zelfvertrouwen van de Oostenrijkse wijnmakers, die in 1985 hun beroep ernstig bedreigd zagen door een wijnschandaal dat de hele nationale wijnsector op zijn grondvesten deed daveren. Enkele Oostenrijkse wijnproducenten hadden namelijk bulkwijn op grote schaal gemengd met het giftige product glycol om de wijn zoeter en ronder te maken. De gevolgen waren desastreus. Een hele wijncultuur, met een geschiedenis die teruggaat tot de Romeinse tijd, klapte in elkaar. De export viel stil. Vele wijnbedrijven, ook zij die niets met deze fraude te maken hadden, gingen bankroet. De Oostenrijkse autoriteiten reageerden met harde hand. De wijnwetten werden nog strikter dan voorheen, momenteel zijn ze de strengste van heel Europa. Meer dan ooit werd de nadruk op kwaliteit gelegd. Er werd een 'Austrian Wine Marketing Board' in het leven geroepen, gefinancierd door alle wijnbouwers en wijnbedrijven, met een heuse 'managing director' aan het hoofd. Om de wereld te overtuigen van de kwaliteit van de Oostenrijkse wijnen, zat er niets anders op dan jaarlijks - naar het voorbeeld van Bordeaux - de verzamelde wereldpers uit te nodigen om ter plaatse te komen proeven. Die aanpak heeft geloond. Oostenrijk slaagde erin mee te surfen op het succes van de wijnen van de Nieuwe Wereld, hoewel het een land van het oude Europa is. Tegen het einde van de jaren 1990 groeide Oostenrijk zelfs uit tot een hype. Aanvankelijk met zijn witte wijnen uit de zojuist vernoemde regio's Kremstal, Kamptal en Wachau, en dan vooral deze gemaakt van de typisch Oostenrijkse druif Grüner Veltliner. Het was de tijd dat wijnconsumenten gretig op zoek gingen naar onbekende druiven.
In de Verenigde Staten werden de wijnen van Grüner Veltliner geïntroduceerd met de slogan: 'What colour of wine do you prefer: red, white or green?'
Maar ook met de gekende internationale Chardonnay slaagde Oostenrijk erin de wereld te verbazen. Enkele jaren geleden gaf een Oostenrijkse Chardonnay tijdens een internationale blindproeverij alle grootste witte bourgognes het nakijken. Meer nog, van de tien favoriete wijnen van het professionele proefpanel waren er zeven Oostenrijkse. De top vier met daarin ook Grüner veltliner was zelfs helemaal Oostenrijks. Het bericht werd de wereld rondgestuurd en zwengelde de hype nog aan. Ruim driekwart van de Oostenrijkse wijnen is trouwens wit, gekenmerkt door een rijpe en rijke smaak, mooi in balans gebracht met fris en levendig zuur en minerale toetsen. In het zog van dit succes kregen ook de rode wijnen van Oostenrijk meer aandacht. De Oostenrijkse wijnmakers twijfelen nog of ze hierbij resoluut moeten mikken op de inlandse druivensoorten zoals, Sankt Laurent, Zweigelt en de heerlijke Blaufränkisch, of eerder op internationale soorten zoals Cabernet Sauvignon al of niet gemengd met lokale variëteiten.
Persoonlijk verkies ik de wijnen van puur inheemse druiven en dan vooral de witte Grüner veltliner Smaragd en de rode wijnen van de Blaufränkische druif. Schitterend!

Weinig wijnliefhebbers twijfelen er tegenwoordig nog aan dat Oostenrijk een groot wijnland is, of er althans het potentieel voor heeft. Nochtans is slechts een smalle strook ten oosten van het land geschikt voor wijnbouw. Maar het klimaat is er voortreffelijk: warme zomers en koude winters. Bovendien is er een groot temperatuurverschil tussen dag en nacht: 15 tot 20 graden Celsius. Dat verklaart de opmerkelijke aromatische expressie van de Oostenrijkse wijnen. Er zijn vele steile hellingen, wat zorgt voor een optimale expositie van de wijngaarden ten opzichte van de zon en een goede afwatering. Ten slotte wordt de regio door de Alpen beschermd tegen slecht weer.
55.000 Hectaren wijngaard worden vandaag bewerkt door niet minder dan 40.000 wijnbedrijven.
Dat geeft een idee van de kleinschaligheid van de domeinen, bijna allemaal familiebedrijfjes. En van de levendige activiteit die opnieuw in de Oostenrijkse ,wijnsector heerst.
Ik zou zeggen laat u maar eens verrassen door zo'n Oostenrijkse wijn, ik ben benieuwd wat u ervan vindt.

À Votre Santé

Erik van Kampen is sommelier bij Licores Maduro.

Fred Loimer, voorzitter van het Regionaal Comité van de DAC en zelf wijnmaker.

Recht

Schade en het kind

Mij is onlangs de vraag gesteld in hoeverre ouders aansprakelijk zijn voor de vergoeding van schade veroorzaakt door hun kind. Ik dacht bij de vraagstelling direct aan mijn broer, die vroeger nogal graag vuurtjes stookte met zijn vrienden. Ooit vloog bijna onze hele tuin in brand. Stelt u zich eens voor dat de brand was overgeslagen naar de tuin van de buren. Een ongeluk zit in een klein hoekje en voorbeelden hiervan zijn helaas talrijk.

Tekst: Joyceline Lovert

Of ouders in deze gevallen altijd aansprakelijk zijn voor de volledige vergoeding van de geleden schade, is afhankelijk van de omstandigheden van het geval. Ik kan u hier veel over vertellen, doch zal vanwege het korte bestek van dit artikel trachten u alvast een idee te geven van de omvang van de risicoaansprakelijkheid die in deze gevallen op de ouder rust.
De hoofdregel luidt als volgt: 'Hij die jegens een ander een onrechtmatige daad pleegt, welke hem kan worden toegerekend, is verplicht de schade die de ander dientengevolge lijdt, te vergoeden' (artikel 6:162 BW). Uit deze bepaling kan onder meer worden afgeleid dat de onrechtmatige daad de dader ook moet kunnen worden toegerekend. Een jong kind is de schade soms lastig toerekenbaar 'vanwege het onvermogen van een kind om op alle gevaren te zijn ingesteld en de noodzakelijke zorgvuldigheid te betrachten', zoals onze Hoge Raad dat reeds in 1978 zo mooi oordeelde (HR 30 juni 1978, NJ 1978, 685).

Het risico van aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door een kind rust op grond van de wet in beginsel bij de ouders of voogd van het kind. Uit de wet volgt dat degene die het ouderlijk gezag of de voogdij over een kind uitoefent aansprakelijk is voor de door het kind veroorzaakte schade, indien (1) het kind de leeftijd van 14 jaren nog niet heeft bereikt en (2) deze gedraging het kind als een onrechtmatige daad zou kunnen worden toegerekend als zijn leeftijd daaraan niet in de weg stond (artikel 6:169 BW). Indien mijn broer van 12 jaar oud de met kostbare palmbomen beplante tuin van de buurman in brand zou hebben gestoken, dan zouden mijn ouders voor vergoeding van de door de buurman geleden schade aansprakelijk zijn geweest.

Indien echter een kind de leeftijd van 14 jaar al wel heeft bereikt maar de leeftijd van zestien jaar nog niet, dus kortom 14 of 15 jaar oud is, dan is degene die het ouderlijk gezag of de voogdij over het kind uitoefent aansprakelijk, tenzij de ouder of voogd niet kan worden verweten dat hij de gedraging van het kind niet heeft belet. U ziet, indien een kind de leeftijd van 14 jaar heeft bereikt, wordt het oordeel of ouders altijd aansprakelijk zijn voor

de door het kind veroorzaakte schade al een stuk lastiger.
Een kind verdient de nodige vrijheid en vanaf een bepaalde leeftijd bevindt een kind zich niet altijd onder toezicht van de ouder(s). Ouders zijn derhalve niet altijd in de gelegenheid om bepaalde gedragingen van een kind te beletten. De ouders moeten echter wel altijd de nodige zorgvuldigheid betrachten. Om onder de aansprakelijkheid uit te kunnen komen zal de ouder derhalve moeten bewijzen dat hij deze zorgvuldigheid ook heeft betracht.
Indien een kind de leeftijd van 16 jaar heeft bereikt, dan is eerst het kind zelf jegens het slachtoffer aansprakelijk voor een door hem gepleegde onrechtmatige daad. De ouders kunnen dan alleen worden aangesproken, indien ook de ouders ten opzichte van het slachtoffer onrechtmatig handelen verweten kan worden.

Omdat een kind doorgaans geen verhaal biedt voor vergoeding van de schade, zal het slachtoffer meestal trachten ook een aansprakelijkheidstelling van de ouders te bewerkstelligen. Soms kan ook sprake zijn van eigen schuld van het slachtoffer en moet de aansprakelijkheid van de schade tussen het slachtoffer en de ouder worden verdeeld.

Geen (on)geval is gelijk en de aansprakelijkheid moet altijd worden beoordeeld naar de omstandigheden van het geval. Een goede aansprakelijkheidsverzekering is in dit soort gevallen geen overbodige luxe. Laat u zich ingeval van schade goed informeren over de omvang van uw aansprakelijkheid hiervoor, zodat de schade voor alle partijen kan worden beperkt en langslepende rechtszaken zoveel mogelijk kunnen worden voorkomen.

Mr Joyceline Lovert is advocate bij SMS Attorneys at Law, gespecialiseerd in goederen-, zaken- en verbintenissenrecht.

Mens & Werk

Leer van eigen angsten

Angst is de natuurlijke reactie van lichaam en geest op dreigend gevaar. Dat kan een gevaar van buitenaf zijn, bijvoorbeeld een auto die met hoge snelheid op je afkomt als je een straat aan het oversteken bent, maar ook een gevaar vanuit jezelf. Faalangst is daar een goed voorbeeld van. Je kan echter ook bang zijn voor spinnen of muizen. Dat is een meer natuurlijke angst dan faalangst.

Tekst: Judice Ledeboer

De functie van angst is echter heel belangrijk. Angst is een signaal van het lichaam dat je in beweging moet komen om gevaar te bestrijden of te ontlopen. Angst is er op allerlei manieren. Gezonde angst voor een presentatie is prima, maar dan heb je het meer over spanning. Maar het wordt anders als je 's nachts wakker ligt omdat je een presentatie moet houden en dat het zweet je al uitbreekt bij de gedachte. Als angst het dagelijks leven of het functioneren gaat beïnvloeden, is het tijd om actie te ondernemen. Mensen die last hebben van ernstige angsten, zoals fobieën of angststoornissen kunnen professionele hulp inschakelen, want dit soort angsten beïnvloeden niet alleen het dagelijks leven maar bepalen het zelfs.
Angsten kunnen heel lastig zijn en kunnen het bereiken van doelen in het leven behoorlijk verstoren. Angsten zijn echter niet altijd negatief. We hebben ze ten slotte niet voor niets. Door bang te zijn beschermt het lichaam de persoon. Mensen die bang zijn voor iets, willen zo ver mogelijk wegblijven van dat waar ze bang voor zijn. Het gedrag verandert dus. Het kan een fysieke vlucht zijn, zoals wegrennen bij het zien van een muis, maar het kan ook een mentale vlucht zijn. Een voorbeeld: iemand heeft het op zijn werk niet naar zijn zin en is bang om die baan op te zeggen omdat hij denkt dat hij geen andere baan kan vinden. Hij doet dus niets. Maar waarom zou die persoon geen andere baan kunnen vinden? Door de angst komen er allemaal gedachten bij die persoon op als 'ik ben niet goed opgeleid voor die baan', 'ik verdien niet genoeg op die andere functie' of 'ga ik wel leuke collega's krijgen bij dat andere bedrijf'. Al deze gedachten belemmeren al bij voorbaat en die persoon komt niet in actie. Iemand die dit soort gedachten heeft kan alvast in actie komen en gaan solliciteren en pas weggaan bij de huidige werkgever nadat hij een andere baan heeft gevonden. Zekerheid of een andere baan wel de voldoening en het plezier in werken geeft heeft men nooit, omdat iedereen alles in het leven anders ervaart, maar 'wie niet waagt, die niet wint' en deze uitspraak zegt eigenlijk al alles. Slechte ervaringen zijn vaak de bron van angsten, maar ook hier geldt weer: hoe groot is de invloed van die angst op het functioneren?
Het heeft geen zin om steeds bang te blijven, want angsten belemmeren, zoals hiervoor al gezegd. Belangrijk is het om erachter te komen waarom er angsten zijn. Het kan ook gebeuren dat mensen bang zijn voor dingen die nog moeten gebeuren. 'Wat zal er gebeuren als ik dit of dat doe? Het gaat vast niet lukken, dus ik doe maar niets.' Veel mensen zijn onzeker over hun eigen functioneren en dat leidt onbewust tot angsten. Men kan dan om een gesprek met de manager of de personeelsfunctionaris vragen, maar helaas heeft niet iedereen vertrouwen in het goed en professioneel functioneren van hun meerderen. Als er geen vertrouwen is in de manager of het personeelsmanagement kan men collega's, vrienden of familie raadplegen. Het is dan wel belangrijk om ook naar negatieve feedback op functioneren en/of handelen te luisteren en dat vinden veel mensen dikwijls moeilijk. De mens houdt er niet van om kritiek te krijgen, maar als men in staat is om kritiek te zien als een stap naar groei en veranderingen én een stap om van angsten af te komen is elke vorm van kritiek een 'cadeautje'.

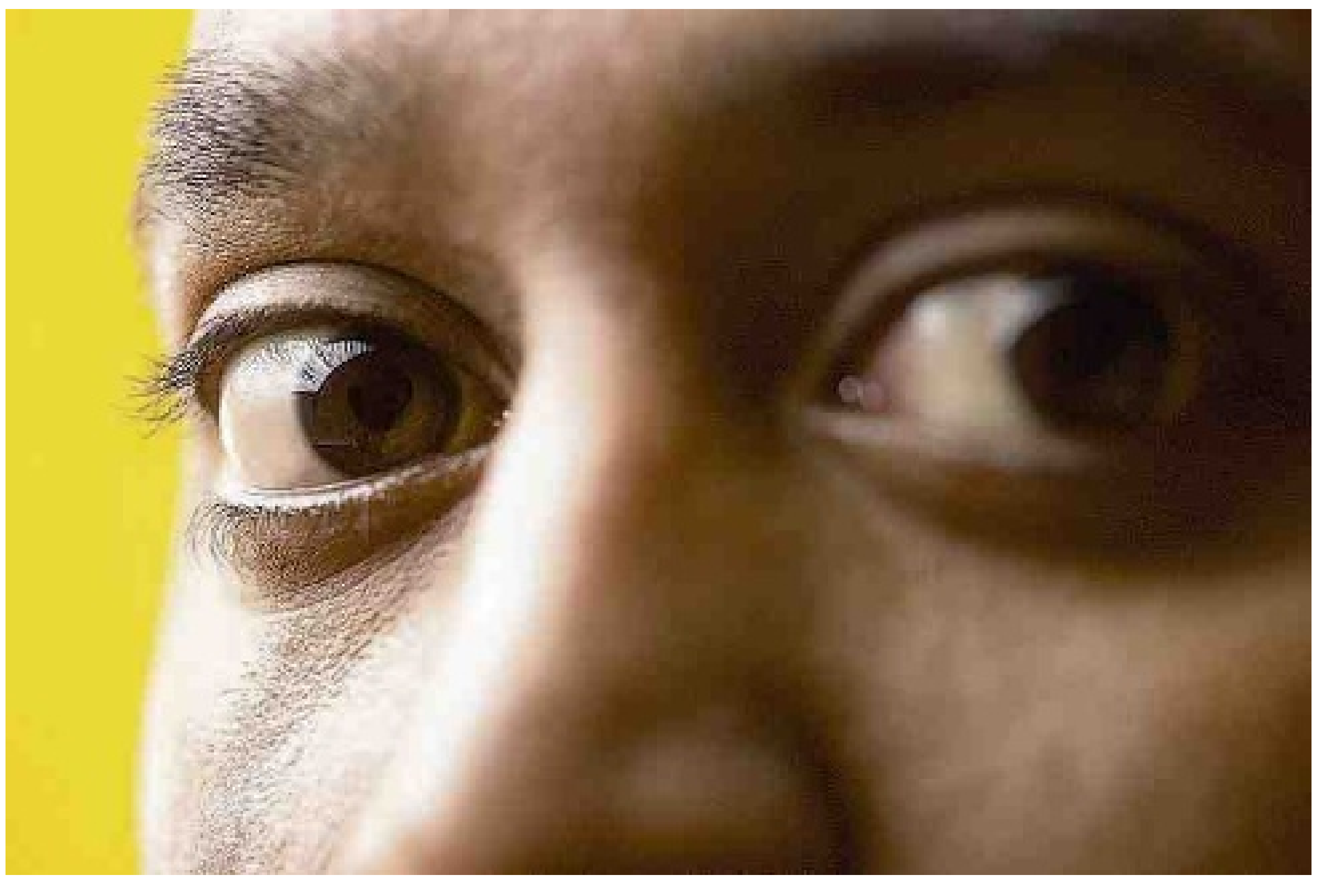

Er kan angst zijn voor falen, maar er kan ook angst zijn voor succes. Iemand die bezig is met de opbouw van een eigen bedrijf en merkt dat het bedrijf successen boekt kan bang worden voor het succes. 'Kan ik de opdrachten wel aan' en 'hoe behoud ik kwaliteit als er zoveel groei is.' Er is dan angst om het goede kwijt te raken. Ieder mens heeft angsten, maar de één kan er beter mee omgaan dan de ander. Aanpakken van heftige angsten waardoor het functioneren op het werk minder wordt is nodig om positief in het leven te staan en om met plezier het werk te kunnen uitvoeren. Aandacht voor angsten die men heeft en erkenning voor bepaalde angsten, is daarom nodig en als iemand er zelf niet uit kan komen is het altijd goed om een traject van coaching te doen of om andere professionele hulp te vragen. 'Angst is een slechte raadgever' betekent dat het niet goed is om je door angst te laten leiden, dus bij angsten, welke het ook zijn: doe er iets mee. Het zal altijd leiden tot positiever denken en handelen.

Meer lezen over angsten overwinnen
Als je actief aan de slag wilt met het wegnemen of overwinnen van je eigen angsten kan ik je het volgende boekje aanraden: 'Liefde is angst laten varen' van de auteur G. Jampolsky.

Management

Over organiseren, ondernemen, managen en leidinggeven

Bedrijfscultuur: Believe and Achieve

Het mutual expectations agreement dat we in de vorige aflevering bespraken heeft uiteindelijk tot resultaat dat medewerkers het bedrijf niet langer zien als een heel aparte en volkomen-los-van-hun-leven entiteit maar als een daadwerkelijke partner op hun weg naar geluk en succes, omdat de medewerker nu door middel van zijn werk bij zijn bedrijf whole-life succes bereikt terwijl het bedrijf streeft naar het behalen van de gestelde doelen en verwachtingen en die ook bereikt. Door mutual goal-setting en het mutual expectations agreement zien we bij een goed bedrijf enthousiaste medewerkers die met hart en ziel voor hun bedrijf werken en helemaal engaged, volkomen betrokken zijn.

Tekst: Jan de Ruijter

Die betrokkenheid wordt ook wel flow genoemd. Net zoals Johan Cruijff vanzelf bezield voetbalde en het voetballen bij hem zomaar vanzelf ging en hij de mooiste dingen deed en bewegingen uitvoerde zonder daarbij te hoeven nadenken, gaat dat ook met medewerkers die enthousiast, bezield en geïnspireerd werken; het gaat vanzelf allemaal perfect zonder er veel bij na te hoeven denken. Ik noemde al vaak de naam van Cheesecake Factory als een voorbeeldbedrijf waar je enthousiasme en flow al voelt bij het binnenkomen, maar ook Starbucks en Virgin Airlines zijn er voorbeelden van en om dat te bereiken moet de eigenaar of CEO of manager het juiste werkklimaat, de juiste company culture creëren. Elke poging om dat zonder company culture te bereiken kan alleen maar mislukken. Goede managers zijn continu met company culture bezig; in feite als dat het enige is dat ze doen, zoveel te beter! Alle pogingen om het zonder die aandacht aan cultuur te doen, kunnen slechts programma's zijn, motivatieprogramma's die slechts voor heel korte tijd werken omdat de basis, de cultuur niet goed is. En zo heeft de aandachtige lezer gemerkt hoe de oude functie van 'control' vervangen is door commitment en dat de oude functie van motiveren door middel van kortdurende motivatieprogramma's vervangen is door langetermijn-engagement. Levensgrote inhoudelijke verschillen, veel bedrijven en ondernemers vragen mij steeds hoe dat te bereiken, hoe Cheesecake Factory en Starbucks dat doen. De goede lezer heeft het allemaal gelezen in deze serie. Deze serie is helemaal gebaseerd op wat bereikt kan worden in de praktijk, want alles in deze serie is getest in de praktijk en bewezen succesvol. De motivators en het mutual expectations agreement waren het tiende onderdeel van bedrijfscultuur en het elfde en voorlaatste onderdeel is
Believe and Achieve.

Believe and Achieve geeft een aantal gedragsaanbevelingen die iedereen kunnen helpen op de weg naar succes en geluk gebaseerd op een positieve mentale houding en gedrag. 'A positive mental attitude' oftewel PMA.

1. PMA, de echte juiste houding is gebaseerd op optimisme, vertrouwen, integriteit, initiatief, tact, vriendelijkheid, gulheid, tolerantie en gezond verstand. PMA is een vereiste voor langdurig succes en het is essentieel om PMA te hebben in alle aspecten van het leven.
2. Elk mens beslist zelf over zijn houding en gedrag. Elk mens beslist zelf over welke gedachten hij accepteert of afwijst en negatieve zelfondermijnende gedachten en gedrag moet je eigenlijk gelijk verplaatsen naar positief gedrag. Zelfvertrouwen wordt ontwikkeld door goede positieve gedachten en gedrag en met positief gedrag kan je erop vertrouwen dat je gaat slagen.
3. Een doel in je leven: weet waar je op af wilt, weet waar je wilt zijn over vijf, zeven of tien jaar. En streef dat doel na. Zonder doel is het moeilijk om iets te bereiken. Schrijf je doelen op en plaats deze ergens waar ze gemakkelijk zichtbaar en leesbaar zijn.
4. Doe er iets extra's voor. Going the extra mile. Om je doelen te bereiken zal je eerst moeten geven, extra moeite. Leer om je werk beter te doen dan je misschien van plan was. Mensen die nooit iets meer doen dan verwacht wordt, komen niet verder.
5. Initiatief: Mensen met initiatief doen altijd dingen zonder dat die specifiek gevraagd worden. Ze doen het vanzelf op eigen initiatief.
6. Enthousiasme: Zonder enthousiasme komt niemand vooruit. Enthousiasme maakt het werk leuk en prettig, kijk maar eens naar de medewerkers van Disney World, die hebben er heel duidelijk erg veel plezier in en dat is echt plezier want plezier kan je immers niet opdringen.
7. Een prettige persoonlijkheid: Mensen vinden het prettiger om zaken te doen met aardige mensen, analiseer je eigen gedrag en stop je minder goede trekjes. Wees aardig en vriendelijk, doe niet mee met roddelen en respecteer anderen.
8. Werk continu aan je gezondheid. Goed mentaal gedrag en houding komt in grote mate voort uit goede mentale en fysieke gezondheid. Angst, zorgen, vrees en stress hebben slechte invloed op iemands gezondheid en hobbies en ontspanning zijn nodig om balans te vinden in je leven. Goede gezondheid gaat samen met lichamelijke oefeningen en gezonde voeding.
9. Teamwerk: van de sportwereld hebben we geleerd dat met teamwerk het werk prettiger is en betere resultaten geeft. Niet voor niets betekent team, together everyone accomplishes more.
10. Kennis: verhoog je kennis, kennis is een vereiste voor persoonlijke groei en vooruitgang.
11. Discipline en moreel gedrag: Goed moreel gedrag met zelfdiscipline maakt mensen tot goede, nette en fatsoenlijke mensen. Goede en fatsoenlijke mensen vallen niet in de kuilen die het leven biedt. De vallen en kuilen van alcoholmisbruik, misdaad, gokverslaving, drugs en andere verslavingen of immoreel gedrag.

De punten van een Positive Mental Attitude zijn gedragspunten en als zodanig van veel waarde voor het interne gedrag van een bedrijf en de punten passen dus uitstekend in het afgesproken gedrag dat voor eenieder is vastgelegd in de bedrijfcultuur.

(Wordt vervolgd)

Jan G. de Ruijter is bedrijfsconsultant op Aruba. Reacties: j.deruijter@yahoo.com

60 Jaar

Curaçaose Wegenbouw Maatschappij

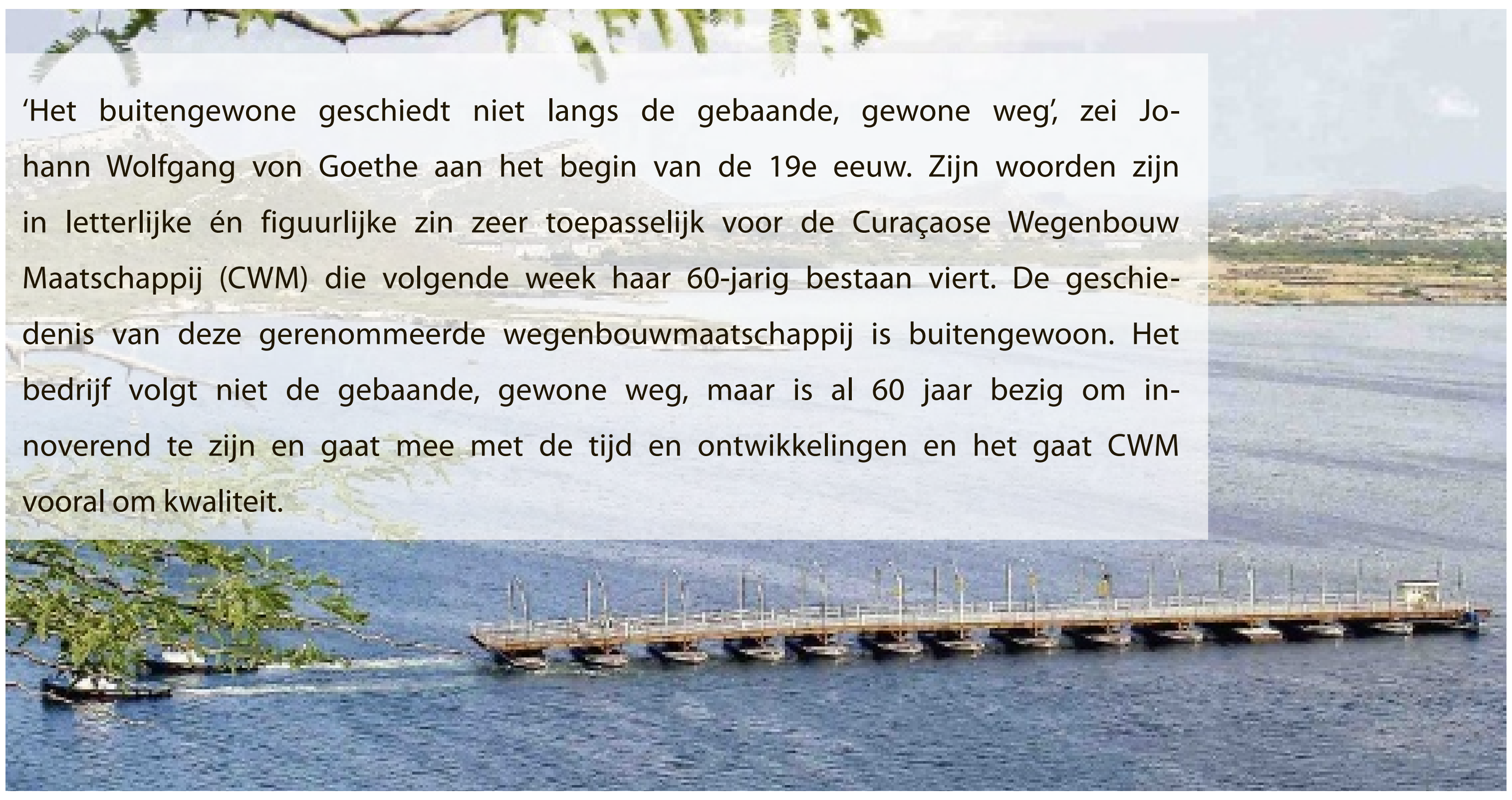

'Het buitengewone geschiedt niet langs de gebaande, gewone weg', zei Johann Wolfgang von Goethe aan het begin van de 19e eeuw. Zijn woorden zijn in letterlijke én figuurlijke zin zeer toepasselijk voor de Curaçaose Wegenbouw Maatschappij (CWM) die volgende week haar 60-jarig bestaan viert. De geschiedenis van deze gerenommeerde wegenbouwmaatschappij is buitengewoon. Het bedrijf volgt niet de gebaande, gewone weg, maar is al 60 jaar bezig om innoverend te zijn en gaat mee met de tijd en ontwikkelingen en het gaat CWM vooral om kwaliteit.

De Emmabrug wordt in 2006 na renovatie teruggebracht naar haar vertrouwde plek.

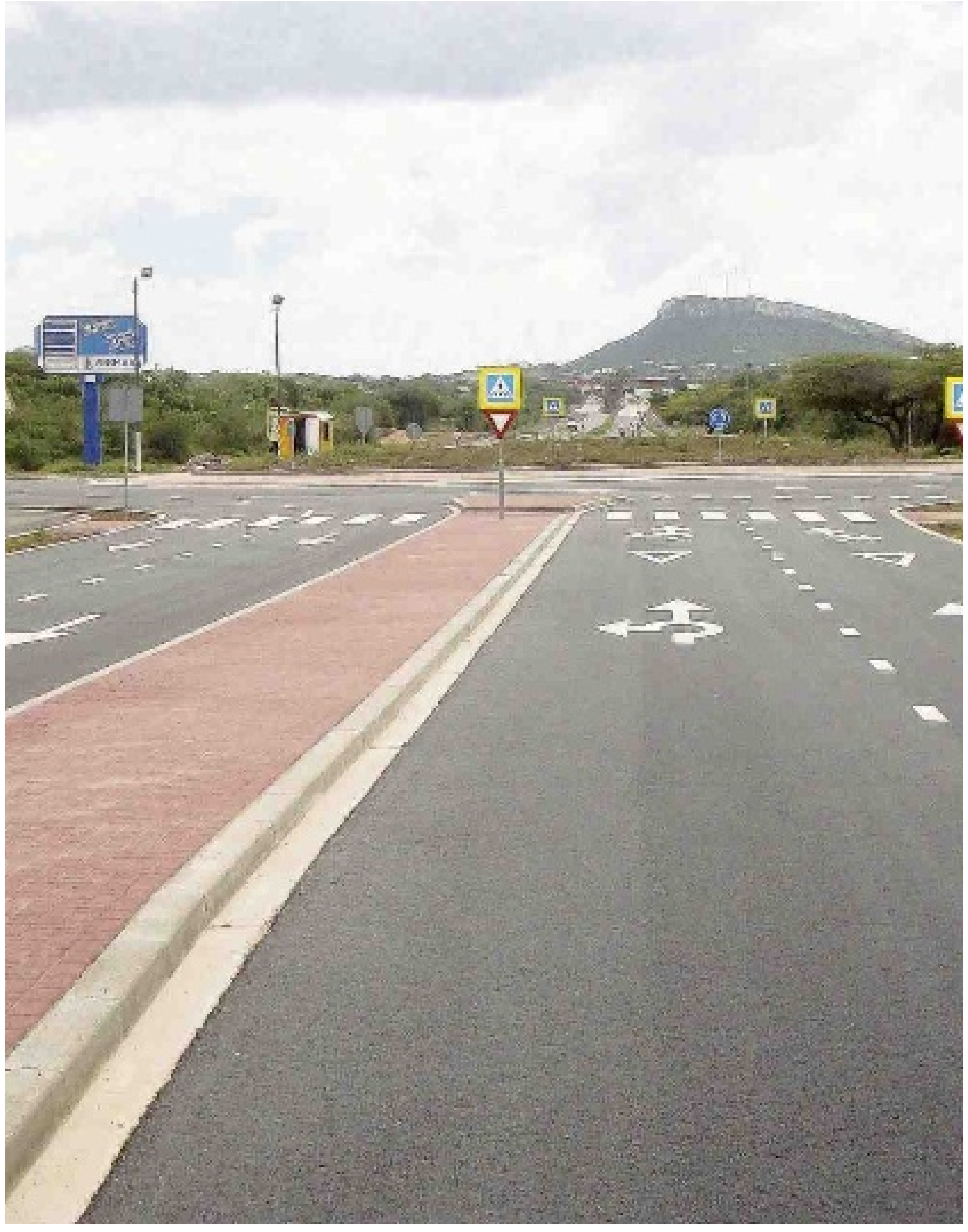

Het resultaat van de reconstructie van de EEG-weg in december 2012.

Directeur Wendell Bonafacio, die ook directeur is van de Bonaireaanse Wegenbouw, is trots op het bedrijf en zijn personeel.

Hij ziet de maatschappelijke verantwoordelijkheid naar de mensen en samenleving als een belangrijke pijler van het bedrijf. "Er zijn veel mensen die hun brood verdienen door bij de CWM of voor de CWM te werken, zoals de onderaannemers, leveranciers van producten en grondstoffen, materieelverhuurders en vrachtautochauffeurs", vertelt hij.

In 1952 kwam Jansen en de Jong (zie kader) in het Caribisch gebied voor de aanleg van een vliegveld op Curaçao. Met het oog daarop werd op 3 september 1953 de N.V. Curaçaose Wegenbouw Maatschappij opgericht.

Rond die tijd nam ook het autoverkeer op Curaçao toe en moesten er veel nieuwe wegen komen en zandpaden worden verhard. De weg lag open voor CWM om een gewaardeerde plek in de maatschappij op het gebied van wegenbouw te veroveren en dat is ook gelukt. CWM is gespecialiseerd in de constructie en het onderhouden van de infrastructuur op het eiland. Vanaf de oprichting speelt het bedrijf een belangrijke rol bij de opleving van Curaçao.

"Zestig jaar is niet niets. Niemand kan zich voorstellen hoe intensief wegenbouw is", zegt Bonafacio. "We hebben te maken met alle facetten van de wegenaanleg zoals de graafwerkzaamheden om waterleidingen of telefoon- en elektriciteitskabels aan te leggen, stoepen, fietspaden, verlichting. Je bedenkt het maar. Wij kunnen alle facetten uitvoeren en denken altijd graag met de klant mee om op de beste en natuurlijk goedkoopste manier projecten te realiseren." Het aanleggen van wegen op de Benedenwindse Antillen met hun tropische klimaat en bodemstructuur vereist een speciale aanpak. De CWM-directeur zegt dan ook met trots: "waar een wil is, leggen wij een weg aan."

Op het moment heeft CWM 107 mensen in dienst, van ingenieurs tot arbeiders die het daadwerkelijke fysieke werk uitvoeren. "Circa 50 procent is belast met het binnengebeuren of met de daadwerkelijke uitvoering van de projecten en de overige 50 procent zijn de arbeiders, het cao-personeel dat op de projecten wordt ingezet. De functies binnen CWM zijn gekoppeld aan de processen. We hebben een bedrijfsbureau waar de aanvragen binnenkomen, de calculaties worden uitgevoerd en offertes worden aangeboden. Dan hebben we de administratie waar vooral werknemers met een financiële achtergrond werken, een personeelsafdeling, een afdeling kostenbewaking en de groep mensen die in de uitvoering werkt, denk aan projectmanagers, werkvoorbereiders, uitvoerders, de voorlieden en niet te vergeten degenen die de opdrachten uitvoeren zoals de grondwerkers en machinisten. We hebben zelfs iemand in dienst die niets anders doet dan achter de betalingen van klanten aan te gaan. Dat zie ik echt als het enige minpuntje in de hele geschiedenis van ons bedrijf. Het betalingsgedrag is de laatste tien jaar verslechterd. Als we niet achter betalingen aan gaan krijgen we het geld ook niet binnen."

De grootste opdrachtgever is de overheid. CWM heeft een adviserende rol naar zich toe getrokken en het bedrijf komt graag met suggesties en oplossingen bij de aanleg en vernieuwing van wegen. De groei van het aantal auto's nam toe vanaf 1995 en daardoor moesten er meer en betere wegen komen. De slijtage van wegen is groot. Bonafacio wijt dat vooral aan de toename van het vrachtverkeer. "De trucks worden iedere keer zwaarder en daar kan het wegdek niet goed tegen." Ook het klimaat en de weersomstandigheden spelen een rol bij de achteruitgang van de kwaliteit van de wegen. Daarom is het bedrijf ook altijd op zoek naar andere, nieuwe manieren om de wegen in stand te houden. "Een land dat beweegt moet ook meegaan met de tijd, we zoeken continu naar nieuwe uitdagingen en technieken. CWM kwam bijvoorbeeld met gekleurd asfalt dat werd gebruikt bij de aanleg van de voetpaden bij het Hyatt-project."

Gekleurd asfalt

Een nieuwe tak dat het bedrijf de afgelopen jaren heeft aangeboord is het aanleggen van sportvelden, in gekleurd asfalt zoals het multifunctionele veld op Gibraltar en in kunstgras zoals het Johan Cruyff-veld op Zapateer, het honkbalveld Tio Daou op Zapateer, de voetbalvelden van Navu te Brievengat en het Subt-stadion te Vredenberg. "In het Tio Daou Ball Park oefenen de lokale professionele honkballers die in de Verenigde Staten spelen in hun vakantietijd (off season) en dat geeft voldoening", zegt Bonafacio met trots. Ook de voetbalvelden zijn naar tevredenheid van de KNVB en de Johan Cruyff Stichting aangelegd.

Milieu

De CWM draagt ook bij aan de milieubewustwording. Door oud asfalt te hergebruiken heeft de CWM via een joint venture een recycling-machine aangeschaft en worden wegen geasfalteerd door gebruik te maken van recyclingtechniek, zoals het pilot project op de Weg naar Willibrordus. Deze manier van hergebruik van oud asfalt heeft diverse voordelen. Het is milieubewuster omdat het oude asfalt weer gebruikt wordt en het is een verbetering voor de funderingsconstructie. Dat heeft volgens Bonafacio te maken met de schaarste aan goed funderingsmateriaal. De harde diabaas die dikwijls gebruikt wordt bij de aanleg van wegen is bijna op. Milieubewust werken heeft dan ook de aandacht van het bedrijf, "maar we zijn gelimiteerd.We moeten werken conform de regels van de overheid en zijn niet vrij om de wegen aan te leggen", legt de directeur uit. Nieuw bij de CWM is de productie van koud asfalt. Koud asfalt kan bewaard worden in bijvoorbeeld zakjes en wordt vooral gebruikt voor het 'verantwoord' vullen van gaten in de weg, dat doorgaans door kleine aannemers gedaan wordt.

De CWM is de laatste tien jaar enorm gegroeid. Er zijn veel meer activiteiten en het bedrijf heeft een goede positie op de markt weten te verwerven. Het initiëren van eigen projecten in het kader van P.P.P. (public private partnership), geïnitieerd door zustermaatschappij Eigen Woning Plan (EWP), is daar een goed voorbeeld van. Bonafacio: "Wij leggen daar dan de infrastructuur voor." Op deze manieren genereren de JAJO (Janssen en de Jong) bedrijven werk voor elkaar. "We zijn een betrouwbare partner geworden voor de ontwikkelingen, zoals Blue Bay Resort, Coral Estate op Rif St. Marie en Halabi Real Estate met de ontwikkelingen op Grote Berg en Zuurzak."

Emmabrug

Het project dat Bonafacio persoonlijk altijd bij zal blijven is de renovatie van de Emmabrug enige jaren geleden. "Die opdracht heeft mij getriggerd", zegt hij. "Ik was daar eindverantwoordelijk voor en moest zorgen voor het slagen van het project. Het benodigde hout kwam uit Kameroen, Afrika. Dit was voorgeschreven door de Europese Unie (EU). Er werd duidelijk aangegeven hoe de brug ontmanteld moest worden en wederom in elkaar worden gezet. Hoe de houtverbindingen moesten plaatsvinden. Dit hebben wij tot voldoening van de directie voltooid. Alles moest passen. Het ging om centimeters! Het moment van de waarheid kwam en tot mijn voldoening was het perfect gegaan. De brug paste precies."

De laatste uitdaging voor CWM is het Mega-wegenproject in opdracht van de overheid om de komende drie tot vijf jaar ruim 200 km weg te renoveren. Hiervoor is er een consortium opgericht samen met MNO Vervat. Bonafacio ziet dit als één van de grote uitdagingen van de laatste jaren. "Het gaat hier om de garantie dat er genoeg werk is voor zowel de grote als de kleine wegenbouwaannemers. Iedereen moet hier een graantje van mee kunnen pikken."

De CWM wil een belangrijke spil in de samenleving zijn. Jongeren kunnen er stage in alle disciplines lopen, van administratie tot uitvoering. Ook op sociaalmaatschappelijk niveau ziet het bedrijf zijn verantwoordelijkheid en wil het iets teruggeven aan de samenleving en dat doet het bedrijf via de Stichting Signaal Sosial, die daar speciaal voor in het leven is geroepen door moederbedrijf Janssen en de Jong. Mede door fondsen van de CWM werkt de stichting aan armoedebestrijding. Projecten zoals de naschoolse opvang bij de Schotborghschool, kinderopvang te Soto en ondersteuning van Huize Hebron zijn enkele hiervan. De viering van het twaalfde lustrum zal zeker niet ongemerkt voorbij gaan. Voor het personeel zal er een groot feest georganiseerd worden op 7 september. "De invulling van het feest is geheim. Dat zijn de werknemers van ons gewend bij andere evenementen die eerder zijn georganiseerd", zegt Bonafacio met een glimlach. De directeur ziet de toekomst positief tegemoet. Er zijn volgens hem genoeg uitdagingen. Er zijn genoeg wegen die de komende jaren de nodige aandacht moeten krijgen. Daar staat het bedrijf achter. "We are your reliable partner for infrastructure."

Voor informatie en/of contact: Curaçaose Wegenbouw Maatschappij, Fort Nassauweg z/n, Parera, Curaçao / tel: +5999 4338500 / E: info@cwm.jajo.com / www.curacaosewegenbouw.com

Wendell Bonafacio is trots op het bedrijf en zijn personeel.

Op de foto links legt Janssen de Jong in 1952 de landingsbaan aan. Op de foto rechts, in 2013 (60 jaar later), asfalteert CMW de taxibaan in kader van het project 'Rehabilitation infra HATO'.

Tattatatoeeee!

Vindt u ze ook zo mooi? Ik bedoel de armen, de ruggen, enkels en benen die allerlei persoonlijke levensfases laten zien in de vorm van een tatoeage? Vindt u het ook zo grappig dat mensen de naam van hun geliefde in hun huid laten kerven om vervolgens later te moeten toegeven dat de verkering al lang geleden een trieste dood stierf? Ik lach me suf, echt waar. Als je nou 'forever yours' op je borstkas laat prikken kan dat nog voor diverse verloofdes gelden. Met een naam wordt dat al minder. Als je in bed ligt met Anita, en zij vlijt haar hoofdje op 'Priscilla' moet ze toch over een hoog libidogehalte beschikken om nog tot enige prestatie te komen, lijkt mij. Met een beetje mazzel staat er nog een knalrood hart naast ook. Ooit behoorde een tatoeage slechts bij een Hells Angel. Ik vermoed dat juist zij dezer dagen hun uiterste best doen om van die dingen af te komen. Rapper Hef, laatst bij Jandino op bezoek, toonde zeer trots zijn eigen kronkel. Op zijn borstkas prijkt in Hoofdletters: Kutleven. Wat moet die man als hij ooit gelukkig wordt? Dan loop je toch voor aap met dat woord? Iedereen vind je toch een beetje sneu en fanatiek als je bent probeer je je 'medelijders' van het tegendeel te overtuigen. Zonder resultaat, want het staat levensgroot op je borst. Ineens doet het me denken aan de geurvlag die honden achterlaten. De mens beschikt over wat meer techniek. "Ik houd van tijgers en je zal het weten ook, kijk maar op mijn rug!" U merkt het al, zo'n tatoeage is niet aan mij besteed. Toen niet en nog steeds niet. De pogingen die ik heb gedaan mijn kind te weerhouden van zo'n onuitwisbare lichaamstekening, zijn gestrand toen zij de twintigjarige leeftijd bereikte. Een dolfijn rond haar navel. "Als je ooit zwanger raakt, wordt het een uitgebluste en verlepte walvis", waarschuwde ik haar. Inmiddels is de dolfijn rond haar navel uitgegroeid tot een potvis. Het arme dier is bovendien redelijk vervaagd. Ik houd van puur. Ik rekende iemand zonder tatoeage tot de onschuldigen onder ons. Maar die soort sterft uit en het is ook een beetje verraderlijk. Je kunt een weldenkende en welbespraakte directeur in strak pak ontmoeten die in zijn verstopte bilnaad een tekst heeft staan. Jakkes! Ik dacht altijd, maar dat was slechts een aanname, dat Churandy Martina geen tatoeages had. Als die man in de camera kijkt, dan smelt ik al. Die open blik, zijn eerlijkheid, humor en eeuwigdurend optimisme. In zijn bilnaad zal toch niet..? Nee, dat niet. Maar zijn armen zitten vol. En God weet wat nog meer. Ik voelde me verraden door Martina. Maar ja, hij is leuk, sprint, en dat doet hij goed. Dus als ik eerlijk ben zit mijn aversie tegen tatoeages in mezelf. Neiging tot vooroordeel. Een mening vormen zonder dat je iemand echt kent; niets menselijks is mij vreemd. Ik Google op 'vooroordeel' en stuit op de volgende tekst: 'Vooroordelen helpen ons bij het nemen van beslissingen, geven ons het idee dat we de zaak onder controle hebben en de situatie beheersen. Wanneer je in het donker een groep jongeren met capuchon ziet, zorgt het vooroordeel namelijk dat je even veilig aan de andere kant van de straat gaat lopen'. En om dat woord 'veilig' knal ik lachend van mijn stoel. Over vooroordelen gesproken. "Dag Churandy! Excuses dat ik even teleurgesteld was, maar ik heb me hersteld, dushi!"
Zal ik een *tattoo* laten zetten?

15 percepties

Scharloo

Louis Hilgers (hilgers@cuci.nl) woonde in de jaren zeventig op Curacao, is al 40 jaar getrouwd met een Antilliaanse, heeft een enorme passie en liefde voor Curaçao en deed hier een aantal onderwijsprojecten. Geregeld komt hij terug op zijn geliefde Curaçao. Tijdens zijn laatste bezoek liet hij zich inspireren tot het schrijven van een vijftiental stukjes. Een serie die in evenzoveel delen in de Ñapa verschijnt.

Vandaag deel 14

Als ik de mooiste straat van Curaçao in wandel is mijn té di yerba pas half op. De Scharlooweg, ooit de straat waar de blanke shons hun stadshuizen bewoonden als het 'werk' op de plantages hen even teveel was. In een mysterieuze halfschemering kijk ik door de oude bomen naar de statige patriciërshuizen, vaak volmaakt gerestaureerd. Ik vraag me af... het werk van hoevele tienduizenden slaven hebben deze huizen mogelijk gemaakt? Dat verleden zal Nederland tot in lengte van dagen moeten dragen. De meningen zijn verdeeld... Tula is weliswaar een wat gechargeerde slavenheld, maar ik begrijp inmiddels heel goed waarom hij tot nationaal symbool is gekozen. De eerste zonnestralen verlichten de gebouwen. Ik heb diep respect voor de mensen achter stichting Monumentenzorg... zij doen zulk goed werk. De brug swingt nog even open om de Maria de la Paz binnen te laten... het is ineens erg druk... iedereen is weer op weg naar werk en school... mijn welverdiende ontbijt wacht!

Beroep onder de loep

Creatief met zwembaden

In de rubriek 'Beroep onder de loep' vertellen mensen over hun ervaringen in hun beroep. Deze week Eric Ruseler. Hij is zwembadconstructeur.

Tekst en foto: Roxanne Martha

Wat houdt je beroep in?
"Het werk van een zwembadconstructeur begint met het onderzoeken van de bodem waar het zwembad komt te liggen. Daarna moet de ruimte van het zwembad uitgegraven worden. Nadat deze graafwerkzaamheden zijn uitgevoerd, wordt de putbodem geëgaliseerd. Bij ons bedrijf zijn hier twee mogelijkheden voor: het zwembad kan gestort worden tussen systeembekisting of gesprayed met beton tegen een buitenbekisting, het zogenaamde guniten of spuitbeton. Daarna moet het zwembad worden afgewerkt met bijvoorbeeld poolcoating, randafwerking en/of mozaïektegels. We overleggen met de klant gedurende het hele traject en geven ook advies om zo te komen tot een waterdichte en goedfunctionerende zwembadinstallatie en zwembad, die er ook nog mooi uitziet."

Hoe lang doe je dit werk al?
"Ik ben er tien jaar geleden via een vriend ingerold. Wij woonden beiden in Florida waar het altijd warm is en dus een goed klimaat heeft voor zwembaden. Zelf werkte ik in de industriële koeltechniek en mijn vriend was zwembadconstructeur. Hij vroeg me om af en toe wat te helpen. Ik ging het steeds leuker vinden en heb zodoende alle kneepjes van het vak geleerd. Nu heb ik op Curaçao twee bedrijven: Regency Swimming Pools N.V. dat zich specialiseert in de nieuwbouw van zwembaden en Pool Renovation Curaçao N.V. dat zich richt op reparatie en renovatie van bestaande zwembaden."

Wat is het leukste aan dit werk?
"Het leukste is wanneer alles klaar is en mooi opgeleverd wordt en klanten tevreden zijn. Daar doe je het voor. En dat is meteen goed voor de continuïteit van het bedrijf. In het Engels zegt men: 'Do what you say you're going to do and you're in business'. Een ander aspect wat het werk voor mij zo leuk maakt, is om steeds iets nieuws te creëren. Met name wanneer het gaat om bijzondere projecten. Die vergen iets meer creativiteit en moeite. Zo zijn we nu voor het Mgr. Verriet Instituut net begonnen met de constructie van een hydropeutisch zwembad met een in hoogte verstelbare vloer. Dit moet in maart volgend jaar af zijn."

Wat is het vervelendste aan je werk?
"Het graafwerk. Dat brengt veel rommel met zich mee. Dat is niet alleen voor ons vervelend maar ook voor de klant. Nog iets anders dat vervelend is voor zowel de klant en wij als opdrachtnemer, zijn lekkages die niet te achterhalen zijn. We moeten regelmatig zwembaden repareren die niet door ons zijn gemaakt. Soms zit een zwembad constructief niet goed in elkaar omdat er bijvoorbeeld verkeerde componenten zijn gebruikt. Dat kan een reden zijn dat het niet mogelijk is de lekkage te vinden en dan houdt het eigenlijk op. Het zwembad moet helemaal opnieuw aangelegd worden. Dat is voor de klant heel jammer want die weet vaak niet waar het om gaat bij het aanleggen van een zwembad. De klant is dan compleet overgelaten aan degene die het zwembad construeert en kan dus slecht werk krijgen zonder zich er bewust van te zijn. Persoonlijk vind ik dat een klant helmaal niet hoeft te weten wat de technische details zijn. De opdrachtnemer behoort in alle gevallen gewoon goed werk te leveren."

Wat was je graag geweest als je geen zwembadconstructeur was?
"Dan denk ik dat ik van één van mijn hobbies mijn werk zou maken. Ik ben namelijk lid van de Wabi-club. Ik zou dan bezig zijn met de renovatie van oldtimers."

Fiscaal beleid Aruba

2013 jaar van belastinghervormingen op Aruba

2013 Is het jaar van de belastinghervormingen op Aruba geworden. Tussen augustus en november 2012 hebben de sociale partners en de regering van Aruba overlegd over mogelijke belastinghervormingen. Dit overleg heeft geleid tot een Sociale Dialoog. De Sociale Dialoog is in november 2012 getekend.

Tekst: Geert Weber en Jordi van den Heiligenberg

Voortvloeiend uit de Sociale Dialoog zijn er met ingang van januari 2013 diverse maatregelen geïntroduceerd voor zowel bedrijven als voor personen. Nieuwe belastingproducten zijn geïntroduceerd en bestaande belastingwetgeving is aangepast. De maatregelen uit het begunstigend beleid zijn van toepassing als de belastingdruk van de belastingplichtige wordt verlicht. Mocht de belastingdruk van belastingplichtige toenemen, dan zijn de wijzigingen van toepassing zodra het wetgevingsproces is afgerond. In dit artikel gaan wij kort in op de belangrijkste belastinghervormingen op Aruba.

Kansen: Speciale Zone San Nicolas
In San Nicolas is een gebied aangewezen, de speciale zone, waar bedrijven zich kunnen vestigen. In de speciale zone zijn afwijkende, voordelige, fiscale regels van toepassing. De speciale zone is onder meer geïntroduceerd om San Nicolas en omstreken economisch te versterken en om de sluiting van de olieraffinaderij op te vangen. Het winstbelastingtarief in de speciale zone is bepaald op 2 tot 15 procent winstbelasting, afhankelijk van de activiteiten van het bedrijf. Daarnaast worden er diverse vrijstellingen verleend aan de bedrijven gevestigd in deze zone.

Kansen: Free Zone Aruba
In de Free Zone van Aruba (hierna: 'Vrije Zone') vestigen zich onder meer bedrijven gericht op het leveren van goederen en het verlenen van diensten aan het buitenland. Deze bedrijven genieten een gunstig winstbelastingtarief ten opzichte van bedrijven buiten de Vrije Zone. In het begunstigend beleid zijn maatregelen opgenomen om de regels voor Vrije Zone-bedrijven te flexibiliseren. Daarnaast is er voorgesteld om de facility charge (van de opbrengst van de facility charge wordt onder meer het onderhoud van de Vrije Zone betaald) voor bedrijven in de vrije zone te verlagen. In de volgende editie van Ñapa zullen wij uitgebreid ingaan op de Speciale Zone en de Vrije Zone en de eventuele mogelijkheden die deze bijzondere regelingen kunnen bieden.

Kansen: Expatregeling
Met de introductie van een expatregeling wil de regering van Aruba de kenniseconomie van het eiland verbeteren. Expats zijn werknemers die uit het buitenland worden aangetrokken om te komen werken op Aruba. Meestal is de dienstbetrekking van tijdelijke aard. Op het moment dat het werk gedaan is keren veel expats terug naar het land van herkomst. Zodra er voldaan wordt aan de voorwaarden in de expatregeling, komt de uit het buitenland geworven werknemer in aanmerking voor een aantal fiscale voordelen. Het voordeel van het eventueel toepassen van de expatregeling zullen wij in een volgende editie van Ñapa haarfijn uit de doeken doen.

Green Aruba? Sustainability!
Een van de doelstellingen van de Arubaanse regering is om Aruba 'groener' te maken. Ook toeristen dragen bij aan een groener Aruba. Deze bijdrage gaat via de toeristenbelasting en een nieuw ingevoerde milieubelasting. De inkomsten worden gebruikt voor een groener en duurzamer Aruba.

Hotels & Timeshares
In het beleid zijn diverse maatregelen genoemd voor hotels. Zo geldt er, onder voorwaarden, een verlaagd tarief voor de invoerrechten op furnitures en fittings. Er mag, onder voorwaarden, een reserve gevormd worden voor investering van onderhoud van een time share-complex en is de basis van all inclusive pakketten verhoogd voor de berekening van de toeristenheffing.

In de volgende edities van de Ñapa zullen wij u voorzien van een verder, dieper inzicht in de volgende fiscale regelingen: de Speciale Zone, de Free Zone, de Expat Regeling en tot slot een kort overzicht van de overige fiscale (maat)regel(ing)en die voor u belangrijk (kunnen) zijn!

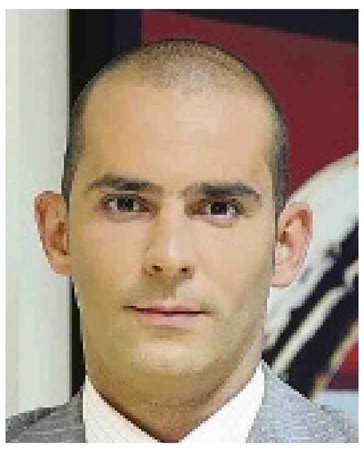

Geert Weber (links) en Jordi van den Heiligenberg zijn werkzaam als belastingadviseurs bij PwC Aruba.